ОВИД

HORIZON

ЛИСТОПАД
NOVEMBER
1957

РІК VIII. Ч. 11 (88)

Ціна 40 с

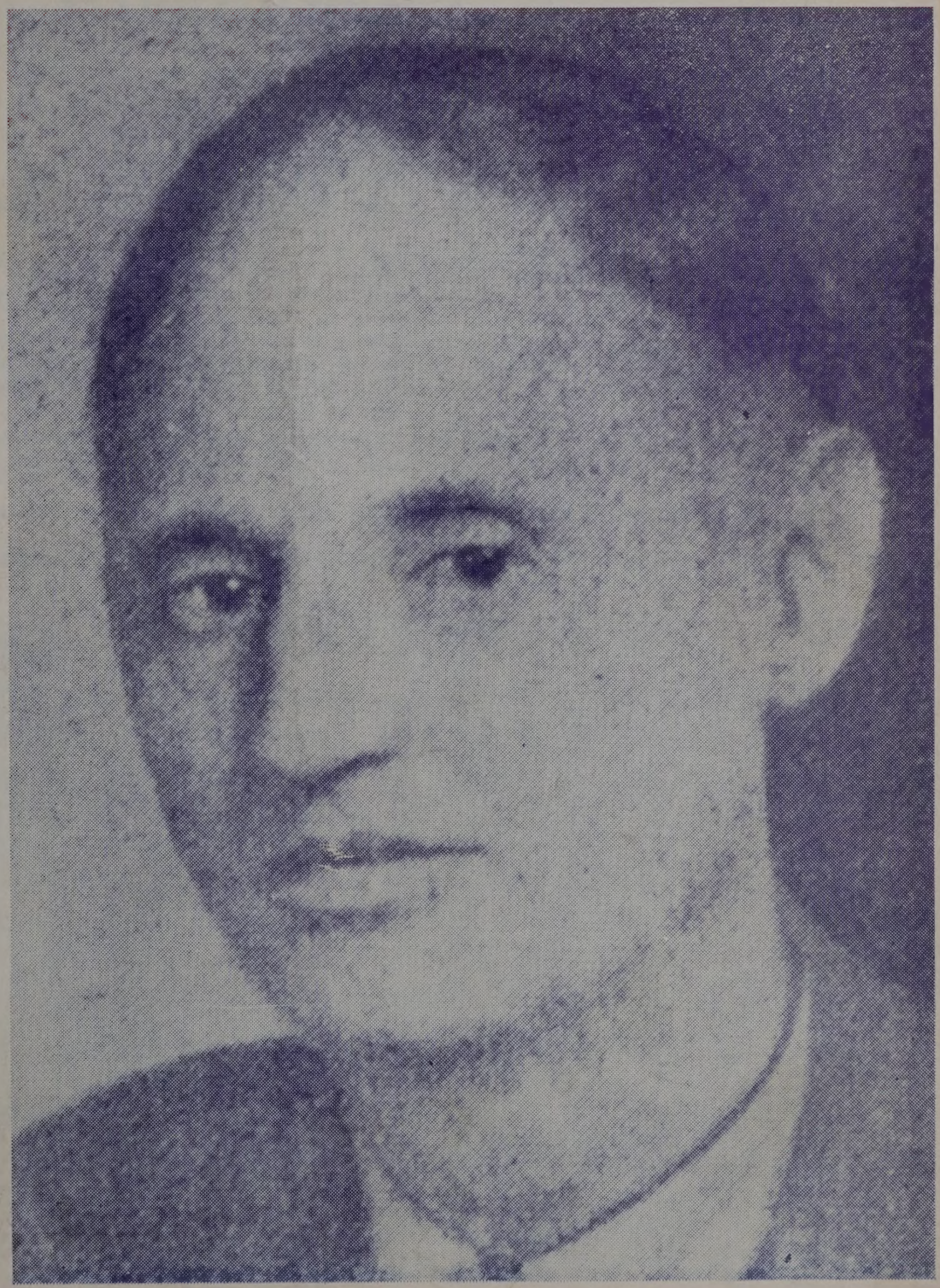

Український кооперативний рух уважає за добре все те, що скріплює націю як самостійну етнічну цілість серед других народів.

ФЕДЕРАЛЬНА КРЕДИТОВА КООПЕРАТИВА

„САМОПОМІЧ"

2351 W. CHICAGO AVE., CHICAGO 22, ILL.

Телефон: HU. 9-0520

ПРИЙМАЄ ВКЛАДИ І ДАЄ ПОЗИЧКИ

ГОДИНИ ПРАЦІ: Кожного дня (крім неділі) від понеділка до п'ятниці від години 9-ої до 2-ої, в суботу від 10-ої до 1-ої, крім цього у ВІВТОРОК і П'ЯТНИЦЮ від години 6.30 до 8.30 вечером.

Розвій свій завдячує в першу чергу великому довір'ю Української Громади, що його здобула собі завдяки солідній і фаховій обслузі.

Кооператива виплатила за 1956 р. 3½% дивіденди.

Кожне ощадностеве конто забезпечене до висоти $10.000 в Credit Union Share Guaranty Corp.

Позички забезпечені до висоти $10.000 в Credit Union National Association

У приміщенні Кредитової Кооперативи переводиться

ВСІ РОДИ ЗАБЕЗПЕЧЕНЬ

на авта, доми, меблі, домашнє устаткування, від заразливих і звичайних недуг, нещасливих випадків і т. п. Помагаючи собі, помагаєте рівночасно Українській Громаді.

УКРАЇНСЬКА ПЕКАРНЯ

„ЛІДІЯ"

відома з випікання найсмачнішого печива, відзначена першим місцем на конкурсі випікання хліба в Чікаго.

Скора й совісна обслуга

ТРИ ГАРНО УСТАТКОВАНІ КРАМНИЦІ:

1957 W. Superior — HA 1-1677
2219 W. Potomac — HU 6-3844
2510 W. Potomac — HU 6-4231

ОВИД

The Monthly Newsmagazine
N. 11, November, 1957

EDITOR
Mykola Denysiuk

PUBLISHER
Mykola Denysiuk Publishing Co.

Branches:

2228 W. Chicago Ave.
Chicago 22, Illinois, USA.

6 Churchill Ave.
Toronto 3, Ont., Canada

c. Santo Tome 4000
Buenos Aires, Argentina

Representatives:

Australia
Fokshan Library & Book Supply
1 Barwon St.
Glenroy W. 9. Vic.

England
Ukrainian Booksellers
49, Linden Gardens
London W. 2.

Belgium
Ihnat Stachij
Esneux en Liege

Application for Second-Class Mail privileges is pending at Chicago, Illinois.

Authorized as Second-Class Mail, Post Office Dept., Ottawa.

Printed by The Basilian Press, 286 Lisgar St., Toronto, Ont., Canada.

All rights reserved under International and Pan-American Copyright Conventions.

Subscription $4.00 yearly

Видає й редагує
Микола Денисюк

Статті підписані повним іменем або ініціялами не обов'язково висловлюють думку редакції.

Всі права застережені.

Річна передплата:

Австралія і Англія — шіл.	30/—
Аргентина — арг. пезів	60/—
Бразилія — крузейрів	120.—
Франція — фр. фр.	800.—
Німеччина — ДМ.	10.—
ЗДА, Канада і ін. — дол.	4.—

Передплату можна вплачувати довільними ратами.

ЗМІСТ:

А. Галан — **Рейд Гетьмана** — — — — — — — — — — 3
О. Лисяк — **Ми і молодь** — — — — — — — — — — 4
Ю. Тис — **У Суботові** — — — — — — — — — — — 6
М. Овчаренко — **Попіл імперій** — — — — — — — — 9
О. Звичайна — **Лекція** — — — — — — — — — — — 14
В. Н-вич — **Совєтські військовики хочуть рідної книжки** — — 16
Л. М. — **Наше пройдене й майбутнє** — — — — — — — 17
В. Дорошенко — **М. Грушевський — громадський діяч, політик і публіцист** — — — — — — — — — 18
Р. Лисняк — **Клюб "Кіт Мурлика"** — — — — — — — — 20
В. Несторович — **Крилатий розвідчик** — — — — — — — 23
І. Витанович — **У поході до волі, добра і краси** — — — — 21
І. Соневицький — **Українське музичне життя в ЗДА** — — — 25
В. К. — **Український Музей у Клівленді** — — — — — — 26
Серед книжок — — — — — — — — — — — — — 27

На обкладинці: Юрій Клен

"ОВИД" У ЧІКАҐО

Це число "Овиду", за листопад 1957, появляється з деяким припізненням з уваги на те, що видавництво переносить друк журналу до Чікаґо. Наступне, грудневе число дістануть наші передплатники вже з Чікаґо.

ПРОФ. В. КУБІЙОВИЧ У ВИДАВНИЦТВІ "ОВИДУ"

Ми мали приємність вітати в себе Достойного Гостя та перевели з Ним розмови на актуальні видавничі теми. Про вислід тих розмов поінформуємо окремо в "Овиді". — На світлині: проф. В. Кубійович, Анна Денисюк, д-р А. Фіголь і М. Денисюк.

В часі цих відвідин наше видавництво зробило договір закупу Енциклопедії Українознавства на суму 5.313.00 ам. долярів, вплачуючи цю суму готівкою.

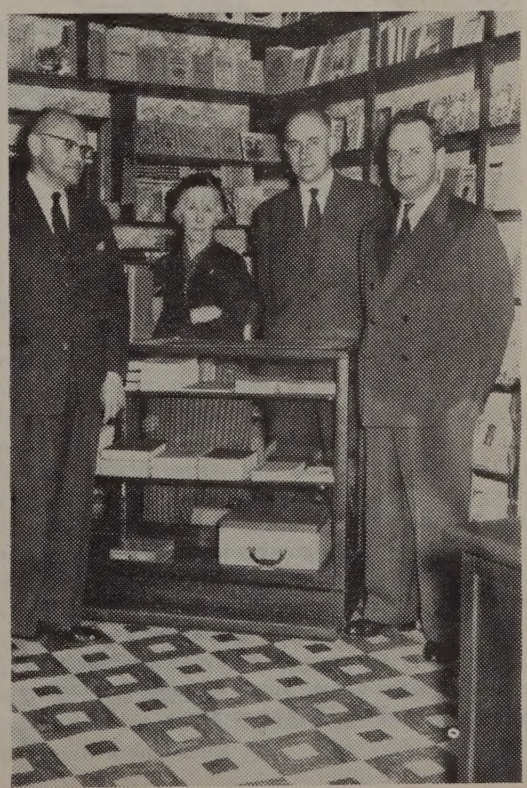

Нагороди конкурсу для точних передплатників "Овиду".

ВИСЛІД КОНКУРСУ "ОВИДУ"

Згідно з умовами конкурсу для точних передплатників "Овиду" на 1957 рік, відбулося в нашому В-ві льосування нагород, переведене окремо запрошеною комісією, в складі: інсп. Василь Данилишин (голова), д-р Володимир Помірко і п. Степан Скробач. Льоси тягнули пластунки-юначки Віра Барановська й Роксоляна Филипович та Івасик Городиський.

Першу нагороду — машинка до писання, вартости $100.00 — дістав п. Констянтин Галів; другу нагороду — Енциклопедію Українознавства, варт. $50.00 — дістав д-р Іван Білоскурський; третю нагороду — комплект річників "Овиду" 1949-1955, варт. $28.00 — дістала п. Галина Фасовська; четверту і п'яту нагороди — комплекти (22 оправлені книжки) видань М. Денисюка, вартости по $35.00 — дістали д-р Володимир Курганський і п. Василь Дубина.

Учасники льосування конкурсу (зліва): д-р В. Помірко, п. Анна Денисюк і п. Іванна Городиська (адміністраторка "Овиду"), д-р Р. Барановський, інсп. В. Данилишин (голова комісії), п. А. Самиця, п. Степан Скробач і М. Денисюк. Спереду: пласт.-юн. Роксоляна Филипович, Івасик Городиський і пл. юн. Віра Барановська.

РІК VIII., Ч. 11 (88) **ОВИД** ЛИСТОПАД, 1957

Анатоль Галан

РЕЙД ГЕТЬМАНА

(Баляда)

По вибалках ховзьких —
Нестримний ґальоп,
То гетьман Виговський
Спішить в Конотоп.
Спішить до козацьких
Хоробрих полків,
Відвідать зненацька
Він їх захотів.
І ось доїжджає
Славетний вояк.
Нікого немає
На чорних полях.
Де ж військо вороже?
Де військо своє?
Виговський тривожно
З коня устає,
Прямує полями
І бачить: з гори
Важкі, дивоглядні
Повзуть трактори.
— Що ж, треба заждати, —
Виговський сказав, —
Це, мабуть, гармати,
Москвинам гроза...
І витягнув лицар
Шаблюку свою,
В молитві схилився
За щастя в бою.
А щастя-фортуна
Цвіло, наче квіт:
Чи ж цар не надумав
Тікати з Москви?
Чи тут, на оцих
Конотопських полях,
Його молодців
Не розбито у прах?
Чекає Виговський
І враз занімів.
Він чує московський
Ненависний спів.
Це тракторна ланка,
Сільський комсомол
Співає про танки,
Про ленінський полк...
Нахмурився лицар,
Безстрашний козак,
Кремезна правиця
Затисла кулак.
— Прийде ще розруха,
Прийде Божий суд,
Московського духу
Не лишиться тут!
І знову в тумані
Почувся ґальоп,
То гетьман незламний
Минав Конотоп.

МИ І МОЛОДЬ

Коли, після великих буревіїв і дощів, що зрошують землю, настає довготривала посуха — тоді народ молить Бога, щоб Він, Всевишній — послав на землю дощ і возобновив її.

Посуха настала на українській землі, після збройної боротьби за волю, що її вів український народ у роки Визвольних Змагань — у роки Великого Зриву. Хоч українська нація і після першої світової війни вела далі свої змагання проти окупантів, доступними в тому часі засобами, але збройного рамени, війська, вона не мала. Тож народ молив Бога, щоб Господь послав "великий дощ" — нову українську збройну силу, яка мала б засвідчити про незламну волю українців — виборотн самостійну українську державу.

І Господь вислухав молитов:

Молитов мужів, що самі боролися у Визвольних Змаганнях і сини яких клали голови у великому Змагу...

Молитов удів і сиріт, що їх чоловіки і батьки впали у боротьбі...

Молитов малих дітей, що дитячими устами промовляти "Бозю, дай волю Україні!..."

Молитов юнаків, що мріяли про день, коли вони самі зможуть взяти в руки холодний металь зброї і станути на оборону рідній землі...

Пішов Великий Дощ: із селянських хат, із міських провулків, із карпатських гір і хат Донбасу, з Херсонщини й із Лемківщини виходили нові борці. Почав падати Великий Дощ — у якому кожною

каплею були ті, що брали зброю, щоб знову відновити традицію військової сили великої нації.

І падали каплі цього дощу в два русла, із яких мала народитися збройна сила України, збройна сила, що мала закінчити діло прадідів, дідів і батьків. Потекли два русла, складені з цих самих капель, кожне своєю течією, з вірою в те, що прийде день, коли вони зіллються в одну річку — велику могутню ріку, якій на ім'я буде: Українська Державна Збройна Сила.

Чи ж треба пояснювати ще, що тими руслами, що текли двома течіями в одному напрямку, були дві сили, дві збройні сили, які були еманацією стремлінь українського народу до волі — Українська Повстанська Армія і перша Українська Дивізія Української Національної Армії?

Виховані на традиціях Червоної Калини, на змаганнях Української Армії, Галицької Армії, Усусусів, українських повстанців, Залізних і Сірих дивізій — коли настав час, узяли зброю в руки: учасники попередніх змагань, чоловіки в повному мужеському віці, молоді й наймолодші юнаки, навіть хлопці. Пішли і жінки, пішли у ряд медсестер Дивізії, у ряди боєвичок УПА, у ряди кур'єрок підпілля — героїчно, так як їх попередниці у минулих віках.

Світ не знає їх, не знає наших героїчних дівчат і жінок, той самий світ, що прославив французьку медсестру Женевієву Ґалляр де Тероб, яка витримала разом із вояками французького Чужоземного Легіону кілька тижнів ув обложеній твердині Дієнбієнфу в Індокитаю.

Але про українських дівчат, медсестер УПА, що знайшли смерть у підземному шпиталі на горі Хрещатій, на нашій зеленій Лемківщині — світ не знає, не хоче знати...

Так, коли настала "велика потреба" йшли всі — хто лише міг тримати зброю, бо ж українське військо в усіх періодах нашої історії виростало з геополітичних конечностей нашої землі, із якої ворожі сили продовж століть намагалися нас зіпхати. Наші збройні сили виростали з життьових потреб українського народу — обороняти своє життя, свою свободу і належний життєвий простір. Бо ж військом української нації в часах "великої потреби" був завжди ввесь народ. І так було завжди — сторіччя за сторіччям. Коли Батий здобув Київ, кожний другий труп на валах і мурах був жіночий; а коли впала гетьманська столиця, Батурин, всі боєздатні мешканці міста загинули, б'ючись до останнього віддиху.

У цій війні, у другій світовій війні ролю всенароднього війська української нації сповняли, в основному, дві формації: УПА і Дивізія.

Завданням майбутнього історика буде точне ствердження, де кінчалася формальна границя між Дивізією і УПА. Для вояків, що були чи то в Дивізії чи в УПА, ця границя не існувала. Вони вважали себе завжди боєвими товаришами, допомагали собі й доповняли себе і коли ми денебудь стрічалися у війні чи після неї, завжди були для себе найкращими друзями. Обі частини мали великий вплив на себе, моральний і матеріяльний, і годі собі уявити одну з них без другої.

На доручення проводу ОУН — деякі визначні члени ОУН вступили до Дивізії, щоб бути зв'язковими між цією формацією і УПА. Також на наказ проводу Організації, коли надто велика кількість рекрутів Дивізії переходила до лісу, цю самовільну дезерцію стримано.

Коли прийшли Броди, дружба між Дивізією і УПА ще більш скріпилася. В бою під Бродами дивізійникам помагала розвідка повстанців. Ще перед боєм постачання Дивізії допомагало упістам і то поважними матеріялами. Після бою до УПА перейшло велике число вояків Дивізії і щойно колись буде можна ствердити, на скільки скріпилася УПА дивізійними силами. Найбільше скріпився в тому часі відділ "Дружинників", під командою сотника Черника. Але Дивізія "розійшлася" по УПА ще ширше: деякі визначні старшини УПА, це колишні дивізійники, як нпр. пор. Богдан Гвоздецький ("Емір Кора") із штабу генерала Чупринки, сотник "Мирон", що прославив себе як керівник другого рейду на Словаччину, за що отримав Хрест Боєвої Заслуги Першої Кляси, пор. "Микита", хор. "Василь" і багато інших, яких імена ще може завчасно згадувати.

Вояки обоїх частин завжди були друзями — хоч русла їх були різні. Але вони чекали на день, коли один наказ скує їх в одну силу, в одну — велику армію — Армію Української Держави.

Багатогранна і всебічна була боротьба українського народу в останній світовій війні: боєвики підпілля, політичні діячі леґального сектора, повстанські сотні й курені, полки і баталіони Дивізії. Кров українського вояка проливалася за одну і цю саму ідею: вона зрошувала українську землю в Чорному Лісі і під Бродами, її проливали стрільці і старшини Дивізії в Тернополі і на Підляшші, її лили бійці УПА в Карпатах і на Волині, вона скропила й чужу землю в рейдах УПА по Словаччині чи Східніх Прусах, у завзятих боях І УД проти комуни під Ґляйхенберґом і Ґнасом.

Вони пішли за прикладом найкращих із нашого народу, бо так казав їм категоричний імператив стремління до волі. Вони пішли, бо вони вірили своїм попередникам, учасникам великих Визвольних Змагань. Правда, їм було легше наслідувати світлий приклад, вони були в легшому становищі ніж ця молодь, що виростає на чужині серед задивленого в матеріяльні вартості чужого світу, який іще й надалі практично визнає "ідею" матеріяльного добробуту за панівну силу. І то в часах, коли над нашими головами літають уже московські "спутніки", штучні сателіти кремлівського хижака, а далекосяглі ракетні стрільна Кремля погрожують світові.

Так, це правда — і дивізійникам і упівцям було лекше станути на свою дорогу, — піти "упівським шляхом опівночі" чи за "стрілецький звичай", як співалося у вояцьких піснях. Вони виховувалися на прощах на Маківку і на Зеленосвяточних походах на могили борців, на стрілецькі моги-

ли. Вони вірили і черпали силу із цих "святих могил".

Багато трудніше дотримуватись нашої традиції, теперішньому поколінню, що зростає здалека від Батьківщини. Ця молодь не може, як мітологічний Антей, набирати сил, торкаючись своєї землі. Правда, завдання тієї молоді не легке. Але не лише все те, що легке, є і приманчиве: не лише засада "тейк іт ізі" повинна бути нашою головною засадою. Є речі, які здобувається не "ізі", але важким трудом, і до здобуття цих речей власне наше молоде покоління покликане.

Не можна нам думати, що все вже закінчилося і боротьба припинилася. В Караганді, на Колимі, в Кінгірі і в Казахстані певно далі ще ллється українська кров. Кров колишніх бійців УПА, кров бувших старшин і вояків Дивізії, що попали в неволю, кров українських жінок, що у вишиваних сорочках пішли назустріч большевицьким танкам, голіруч, на певну смерть — у страшні дні страйків і повстань у далеких "ісправітельно-трудових лагерях" потворного СССР.

А коли затарахкотіли кулемети і гармати на вулицях Будапешту й Міскольца минулого року в кривавому мадярському повстанні — світ мусів заговорити також, хоч неохоче, і про українців. Українці — вояки червоної армії лучилися з антикомуністичними повстанцями, спрямовуючи дула своїх танків на своїх московських командирів. А в проваллях Карпат, біля Волівця і Лавочного, летіли в повітря совєтські потяги зі зброєю й амуніцією, які йшли на "усмірєніє" Мадярщини. Хто зна чи не була це робота тих самих, що лляли колись кров під Бродами, або клали трупом польського комуністичного генерала Вальтера Сверчевського?

Але хоч вістки про збройну боротьбу в Україні рідко продістаються до світових пресових аґенцій — колишні борці в Батьківщині чекають: чекають на своїх друзів, бійців Повстанської Армії, на своїх боєвих товаришів, вояків Дивізії, на юнаків молодого покоління, що мають прийти "із світу" — допомагати в боротьбі.

Про це повинна пам'ятати наша молодь на чужині. Вона повинна здати собі справу з того, що може таки прийти день, коли треба буде із зброєю в руках засвідчити про вартість гасел "Бог і Батьківщина" і "Честь України готов боронити!", що їх мають виписані на своїх прапорах наші молодечі організації в цілому вільному світі. Українські вояки в другій світовій війні хоч прапорів і не мали — але вони боронили честь України, як могли і вміли найкраще!

Тож правильно робить ця частина нашої молоді, що здобуває військову освіту у військових каледжах і академіях і тим самим здобуває також нових приятелів українській нації там, де ще дотепер про Україну може й не чули.

Не треба думати, що даремне вже все і що ця частина народу, що тепер на еміґрації, не зможе нічим допомогти своєму материкові. "Україна за морями, нас тут мало і розпорошені по світі — що зможемо для неї зробити"? — міг би хтось сказати. Коли подумати, що кільканадцять років тому, нікому з нас, колишніх вояків і не снилося про те, що він житиме здалека від рідної стріхи, в Австралії, в Америці, в Канаді, в Аргентині — і вдуматися в можливі переміни, які може принести чергова завірюха — легше тоді може буде зрозуміти, які дивні речі можуть іще трапитись у майбутньому...

Ось такі думки стають перед нами в час, коли недавно підсвятковували колишні українські вояки у вільному світі Свято Покрови Пресвятої Богородиці, яке від віків було козацьким святом, вояцьким святом нашого народу. Постановою Української Головної Визвольної Ради з 1942 року, це Свято знову введено як традиційне свято Українських Збройних Сил.

У день цього Свята перед січовою церквою полки й курені славного Війська Запорізького посвячували свої клейноди та молили у Пречистої ласки: перемогти ворога.

Вояки Української Повстанської Армії і Першої Української Дивізії, відступаючи з боями із рідної землі, не мали з собою ні клейнодів, ані прапорів, щоб їх забрати з собою. Вони могли лише, так як колишні запорожці, зробити те, про що писав Шевченко:

"Як покидали запорожці
Великий Луг і Матір Січ
Взяли з собою Матір Божу
І більш нічого не взяли..."

До цієї Матері Божої, що Її понесли в своїх серцях українські вояки, відступаючи з Рідної Землі, вони моляться й сьогодні про велику ласку:

Не дати померти їм серед задушливих давнтавнів і хмародерних кам'яних вуличних кеніонів, серед шуму й галасу байдужого нам і для нас світу...

Дозволити їм щераз, бодай на коротку мить, поглянути на землю своїх батьків, на землю, в якій сплять їх товариші вояцьким сном, кості яких розкинув ворог...

А якщо не писано в Божих Книгах повернутися — тоді вояцькі серця молять про вояцьку смерть на полі бою, на відкритому лані, в темному лісі, — а не серед фабричних завулків...

І ще моляться українські вояки другої світової війни до Патронки Війська Українського, Пресвятої Покрови — щоб наша молодь добре зрозуміла слова юнацької пісні, в якій співається про "волю, що прийде колись" і про ці обрії, що "палають на Сході — воскресній зорі назустріч..."

Молодь, українська молодь у вільному світі, повинна пам'ятати, що як після покоління Крут, Базару, Маківки, прийшло покоління Чорного Лісу і рейдів через половину Европи, покоління Бродів, і Ґляйхенберґу — покоління УПА і Дивізії — так, після цих вояків, черга тепер за нею.

Юнаки і юначки — не лише в день патріотичних академій, не лише на ватрі, не лише на парадах — але щодень, день по дневі, повинні Ви чуйно вдивлятися в обрії, що палають на Сході, щоб коли надійде час, піти шляхом українських вояків — Воскресній Зорі назустріч!

Олег Лисяк

Юрій Тис

У СУБОТОВІ

На кільканадцять миль від Чигирина, околиця почала мінятися. З початку появилися оборонні садиби, самітні збройні хуторі, де сиділи вислужені козаки зі своїми родами, а далі оселі над балками та звичайні загосподарені села. Але й степ ставав не той. Громада кінних проїжджала ліси і бори, де нерідко й грубого звіра стрінути можна, оленів, турів, ведмедів. На день дороги від Чигирина шлях був обсаджений вербами, а далі тягнулися вже вишневі сади, виноградники і багаті пасіки. Тут уже не було місця ні для свавольників, ні для пластунів.

Із поля над'їхала громада вершників. Горностай іздалеку звітався широким усміхом, гукаючи до одного з них:

— Невмерецький! Куди дорога?

— У Чигирині, Петре! У свояси!

Вдарили долонями обидва друзі, осмалені тугі лицарі, і поплили кіньми побіч себе, багаті несподіваною зустріччю й потребою наговоритися друг із другом.

Іздалеку зависочів чигиринський замок.

Петро глянув на збройні башти.

— Сила в нас є і охота, а сидимо в ляцькій неволі і благоденствуємо по садах і світлицях.

— А не скривавились ми, Петре, забагато? Забув Павлюка й Остряницю?

Горностай звернув своє худе лице до Невмерецького.

— Не в тому справа! І в нас є сила, є і була! Тільки такого потрібно, хто б подбав про все. Про все! Не про один бій і не про одного маґната, а про короля з усім військом, про велику війну.

— Мав Павлюк важко збройних? Не мав. Як же встоятись було з самими луговиками й рибалками без гармат? Не ті тепер часи, коли братія з луками у похід ходила!

— Глянь, пасіки, села, замки. Наше це?

— Наше й не наше.

— Не наше, хоч люд наш. Стоїть один над тисячами, і скинути його не скинеш. Один лях, але тугий! Сильний він королем своїм і своєю державою.

— І нам треба свою річпосполиту. Є вже такі, що про це думають.

Невмерецький нахилився до Горностая і прошепотів:

— Хмель?

Горностай відповів:

— Якже думаєш брате? Моя правда, чи ні?

— Твоя, Петре. Тільки як це річпосполита без короля? Без монаршого роду? Чи можливе це, брате? Чи існує таке панство в світі без монарха?

З'їхали тепер у долину. Тут плив Тясмин, укритий очеретами так густо й високо, що в три сяжні виростав понад плесо і води не було видно. В густій зелені виводилися дикі качки й гуси, що не боялися людей, бо ніхто їм нічого злого від віків не чинив. Божа птиця, а ліси повні звіра, у воді безмежна кількість риб, а земля багата і плідна.

— Ось і наш метрополіс! — пристанув Горностай. Гляділи на Чигирин.

— Ще Птолемей звав так наше місто. Знамените місто, старинне. Осідок війська реєстрового, другої нашої сили!

— Друга Січ наша! — заговорив Невмерецький.

— Ще не Січ, але буде, брате, скоро буде.

Їдучи містом стрінули визиваюче одягненого шляхтюру, що з ненавистю пас їх жовтими очима і розглядав від стіп до голови. Мабуть радо стягнув би козаків із коней, як би мав до цього силу і право.

— Зараза! — обізвався Горностай — це підстароста Чаплінський дурень, але права рука Конецпольського. Прийшов голодранцем, а вже нині має десять сіл під Чигирином.

Трухомовка глянув на Чаплінського згори і цей погляд шляхтюра прийняв як обиду.

— Хлопство! — засичав крізь зуби і почервонів з люті.

— Вашмость тримай язик за зубами, бо знімуцю дурну голову шаблюкою, що й коронний не поможе! — відповів Горностай і зневажливо відвернувся від Чаплінського.

— Промовчав! — засміявся до Трухомовки — знає, що я шляхтич старішого як він роду.

Виїхали з міста. Ще мали яких вісім миль до Суботова родового маєтку Хмельницьких. Їхали садами й пасіками.

— А ти подумай, яка людина полковник Кричевський — засміявся Горностай. — Нас за таке посольство у Крим ляхи повісили б на гаках. А він придумав: поїдете панове по коні. З цирографом і моїм підписом. У паперах я, Горностай, начальник ватаги, а ти... ха, ха, ха.

І він щиро й широко засміявся.

— А я твій чура — сумовито докінчив Трухомозка. Добрий жарт!

— Не ремствуй брате, про патріє лібертате можеш бути моїм чурою. Це не інфамія!

Гуділи бджоли в останніх промінняхсонця, пахли трави й овочі. Козаки їхали дорогою, скорочуючи її час від часу стежками і левадами. Час скоро минав у розмові любій і дружній. Згодом виїхали з садів і перед ними відкрилася долина, яр із срібним потоком і далекий вид на село. До нього вела вигідна стежка вздовж потоку. Серед зелені овочевих садів видніла церква, а за селом стави і млини. Це був осередок маєтків Хмельницьких.

— Від Чигирина по Суботів і ще далі, пояснював Невмерецький — усе загосподарив сотник Хмельницький. Ще недавно тяглися туди пустелі і невжитки. Люд горнеться до нього, бо пан Богдан відкроює їм землю, будує хати поселенцям, боро-

нить від ляцької самоволі. В посілості Хмельницьких не вступить ніякий волокита коронний, знає, що його за те жде!

На горі з другого боку села, темніли вали і частоколи з гарматами зверненими на поле. Над оборонними спорудами височіли верхи будинків.

— Замок Хмеля!

З'їжджали стрімкою стежкою вдолину.

— Чудна людина Хмель! — сказав Невмерецький, коли виїхали на рівнину, — таємничий він, сильна людина. Коли говорить, його слова назавжди залишаються в пам'яті.

Він розповідав, що батько пана Богдана згинув під Цецорою, а сам Богдан попав у турецьку неволю. На султанському дворі перебув два роки, заприязнився з турецьким царем, їздив опісля часто у Крим, знає багато мов. Молодим учився в єзуїтській школі у Ярославі.

— Це твої сторони, Яцьку!

— Славна школа! — притакнув Трухомовка.

— Воював Хмель у Туреччині, коли йшли там якісь війни, бував на війні у Франції, Нідерляндах, дружив із польським королем і пруським курфюрстом. Його героїкас віртутес відомі добре в тих далеких краях.

— А ще його порад шукає і король і комісарі Річипосполитої. Кричевський його кум і обидва часто мають тайні наради.

— Дивне це — задумано мовив Трухомовка — з володарями дружить, а в нас тільки писарем військовим!

Горностай тільки здвигнув плечем.

Наблизилися тепер до будинків, що стояли на горбі і були побудовані сильно і тривало. Усі забудування оточував земляний вал, а двір мав оборонні сіни з дубовими дверима, кутими залізом, і зміцнені тугими цвяхами й засувами.

— Такі двері здобувати хіба порохом — завважив Трухомовка, зсідаючи з коня.

Посередині подвір'я стояла криниця, десь далеко в'їдали з псярні собаки. Яцько цікаво розглядав довкілля. За будинками бачив городи з квітками й лікувальними зелами, а далі стайні й невеликий липовий садок. Саме на вежі мешкального будинку годинник вибив годину, повільними металевими ударами. Гості ввійшли досередини.

Сіни були великі, оборонні. Від них вели двері до покоїв, а ззаду до саду. Службовий хлопчина запровадив гостей до світлиці і вийшов.

На стінах кімнати висіла багата зброя. Старинні луки, шаблі і мушкети прикрашали шовкові макати, вікна були невеликі, колірові, оправлені в олово.

Гості сіли на лаву під стіною. Проти них стояла велика зелено поливана піч, а побіч тяжів важкий кредснс. Там за склом стояли срібні чарки, келихи, скляні золочені і рисовані в квіти, пугари з зеленого різаного скла. Сап'янові накривала вкривали тугі скрині, біля вікон звисали взористі макати, в куті лежало сріблом і золотом чекане сідло.

Вкоротці вийшла до гостей пані Анна Хмельницька, жінка тендітна і слабовита. Горностай, видно, бував тут частіше, бо пані дому звіталася з ним радісно.

Пані Анна говорила тихо й помалу. Трухомовка завважав, що вона мала стомлений вигляд, спитала тихо, яку мали подорож і почала про чоловіка:

—Нездовзі приїде. Поїхав на пасіки. Тепер частіше буває дома, на господарстві. А воно розлегле, буває і тиждень роз'їжджає по селах. Завжди на волостях, на хвабриках, на млинах.

Пані Анна закашляла. Темні плями виступили на її щоки. Говорила тепер уриваним і ще тихішим голосом і зверталася до Трухомовки, наче б відчувала, що гість не тутешній і не знає козацького життя. З теплим усміхом говорила про далекі подорожі чоловіка та про його поворот по роках, і цей поворот це найприємніші хвилини її життя.

— Опісля — додала — така вже доля козацьких жінок. Війни і потреби вітчизняні не дозволяють козакам сидіти дома.

Пані Хмельницька втомилася розмовою. Вибачилася перед гостями і попрохала їх погуляти трохи по саду заки прийде її чоловік і подадуть вечерю.

Горностай із Трухомовкою вийшли у вечірню прохолодь. Сиділи під липою, що вже скинула свій лікодайний цвіт, знаменний лік на простуду. Фіолетні тіні наплили на кущі та далеку зелень саду. Стало тихо, тільки здалека від села гомоніли млини та брехали господарські собаки.

— Золотий спокій — промовив Яцько — так

УВАГА! **ДІТРОЙТ** **УВАГА!**

M. & O. GIFT — SHOP

6440 Michigan Ave. — Detroit 10, Mich.

Висилаємо пачки до всіх країн. Виконуємо письмові замовлення, листовно можна замовити в нас товар, а ми все полагодимо.

Маємо на складі до посилок: вовняні матеріяли, скіри на черевики (юхт, бокс і інші), білля, светери, нитки до вишивання й ін.

Великий вибір українських платівок, а зокрема всі альбоми платівок Капелі Бандуристів.

На бажання висилаємо інформації й каталоги.

Скора обслуга

називають ляхи наші українські роки. І справді, вже десять літ минуло від останнього повстання.

— Кажуть золотий спокій? — Це тільки їм так здається, це тільки зверху так. Те, що історія мовчить і зброя мовчить, ще не доказ, щоб безкарно гуляти по Україні. Інфаміси лиходіють, як ніколи перед тим ґвалтять народ, чинять експедиції.

— А коронний?

— Він? Сам же каже: сильно стиснути за горло! А коли є дозвіл згори, кожний робить, що хоче. Безправ'я, зухвальство, сваволя огорнули Україну. А все те для них забава і спектакль!

— Два світи!

— Два! Перший має короля і короленят, а другий...

— Хмеля!

— Так. Це тобі треба знати. І мовчати.

Під вечір приїхав Хмельницький.

Стояв перед ними, тугий і здоровий, темний на лиці, з проникливим поглядом чорних очей. Виплекане обличчя прикрашував довгий вус, а голова була за звичаєм високо підголена. Тільки над чолом звисав чуб темного волосся.

Пішли в покої, вистелені грубими килимами. Хмельницький ступав тихо в м'яких чистих чоботах із срібними острогами.

Переглянув уважно папері з Криму.

— Як Тугай Бей мій друг і брат? — спитав і не чекаючи відповіді зложив удвоє папір. Був задоволений з листів.

— Добре! Дуже добре! — сказав наче до себе, але на його темному лиці не відбилося ніяке враження.

— Запорожці готові — відозвався Невмирецький — переказували поспішати.

— Хай чекають! — відповів різко Хмельницький. Знаю сам, що вічно не ходити нам запряженим до ридванів!

— Січ узброєна!

— Але не так, як слід. Не можемо повторити невдалих бунтів і повстань. Ми йдемо до війни, а не до револьти. Я ще не готовий.

Хмельницький заклав руки позаду і почав ходити по світлиці.

— Перекажіть. Мушу продати поташ до Семигороду, думаю за десять тисяч дукатів. За це куплю зброю для запорожців. Мої аґенти ще не вернулися від Ракочія. Це речі, яких не зробити за дні, чи тижні!

Хвилину Хмельницький мовчав, глибоко про щось думав.

— Усі ті препараторія белліка — почав знову — треба готовити тихо й незамітно. Польща потенція велика, має своїх шпигів і так уже чую сіті довкола мене. Це війна, панове, за Україну, а не за якусь там одну фортецю.

— Переказували з Січі, що пан Немирич вироблятиме мушкети. На його руднях над Самарою вже копають крущі.

— Знаю. І ще вам скажу: подвоїли добування крущів в Київщині, Брацлавщині, Чорнобильщині. Нині вже виробляють плуги і гаківниці. Це все треба захопити в свої руки, зберегти для себе. Плуги для плугатирів, а гаківниці для війська!

Відчули, що те, що готовиться, буде розумне, зріле, величне.

ПЕРШІ УКРАЇНСЬКІ ПЛАСТИНКИ

LONG PLAYING HIGH FIDELITY

наспівані Катедральним Хором Української Автокефальної Православної Церкви Св. Тройці в Нью-Йорку, дириґент ІВАН ТРУХЛИЙ

1) УКРАЇНСЬКІ КОЛЯДКИ І ЩЕДРІВКИ

П'ятнадцять колядок і щедрівок, опрацьованих Лисенком, Стеценком, Ступницьким, Леонтовичем та Кошицем.

2) МИСТЕЦЬКІ ТВОРИ ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКОВНОЇ МУЗИКИ

1. "Благословен, хто йде во ім'я Господнє!" — Кошиця; 2. "Отче наш" — Кошиця; 3. "Херувимська" — Музическу; 4. "Нині відпускаєш раба Твойого" — Арханґельського; 5. "Покаяння" — Веделя; 6. "Слава на небі Богу" — Бортнянського; 7. "Господи, почуй молитву мою" — Арханґельського; 8. "Хваліть ім'я Господнє" — Іванова; 9. "Тебе Бога хвалимо" — Бортнянського. — Зміст і стислу історію колядок та церковного співу, як і переклади текстів, подано в англійській мові. — **Ціна одної пластинки — $4.95.** При замовленні більшої кількости, відповідна знижка. Просимо замовляти у видавництві, або набувати в крамницях.

ВИДАВНИЦТВО ДЗВІНИЦЯ

BELFRY RECORDS

P. O. Box 254, Madison Sq. Sta. **New York 10, N. Y., USA.**

М. Овчаренко

ПОПІЛ ІМПЕРІЙ

Юрій Клен, Твори, 2 том, ПОПІЛ ІМПЕРІЙ, 349 стор. За редакцією Євгена Маланюка, Торонто, Канада, 1957. Фундація ім. Юрія Клена. Ціна $3.65 (у полотняній оправі).

Задум видати в цілості літературну спадщину Юрія Клена, що з появою 2 тому стає реальним фактом, це найкращий і найдостойніший лавровий вінок у десятиріччя смерти поета.

Добре зробила Фундація ім. Юрія Клена, що на початок випустила саме "Попіл імперій", цей наймонументальніший твір не тільки в спадщині Ю. Клена, але загалом і в українській літературі останніх десятиріч. Це "страшний літопис", як називає свій твір сам автор, і в ще більшій мірі літопис катованої батьківщини під тяжким чоботом цих імперій, тому й оправдано можна назвати "Попіл імперій" найбільшою національною поемою останніх часів.

Ця лебедина пісня, останній і найвищий етап у Кленовій творчості, з якій провідні ідеї попередніх його творів знайшли повніший і глибший вияв.

Як і в попередніх своїх творах, так і в "Попелі імперій" Ю. Клен, цей ерудит і тонкий естет, що в "п'ятірному ґроні нездоланих співців" на найкращих зразках античної й европейської літератури навчився викохувати "прекрасну пластику і контур строгий", не замкнувся в привабливому колі особистої лірики, ні не сховався на затишний острів індивідуалістичного естетизму.

Вирвавшись із большевицького пекла в 1931 р., він завжди уважав себе вигнанцем-еміґрантом і страждання покинутої батьківщини, залишились його стражданнями до кінця життя, не зважаючи на те, що своїм походженням і духовою спадщиною предків мав право називати своєю батьківщиною країну, де "строгі закони лицарські, а не пожежі татарські владу держав берегли"...

Усім своїм внутрішнім світом Ю. Клен належав до України. З нею в'язали його не тільки сьогоднішні спогади молодости, духове побратимство з ґуртом однодумців, але й спільно пережиті страждання.

Від пекучих спогадів про страдницьку батьківщину Ю. Клен не міг визволитися ніколи. Вони послужили темою для кров'ю серця писаних "Проклятих років", вони стали панізним мотивом для "Попелу імперій".

Про генезу й час написання "Попелу імперій" — пише сам автор у післяслові: задум твору зродився в Берліні в 1942 р., окремі його фраґменти постали в 1943-44 рр., а цілість була закінчена вже в 1946 р.

Спочатку Ю. Клен мав у пляні написати поему на кількасот рядків, що згодом, мимо його волі розрослась до кількатисяч рядків, охоплюючи своїм змістом усю епоху неспокійного і сповненого історичних струсів XX-го віку.

Поема ділиться на п'ять частин, з яких кожна має за предмет окремий відрізок епохи. Перша частина зображує часи війни та революції 1914-1921 рр. Історичні події тих часів послужили темою цілому рядові наших літературних творів, але "Попіл імперій" перевищує їх усіх силою і мистецтвом слова, глибиною думки й окресленим філософічним світоглядом.

Уже в перших двох вступних поезіях Ю. Клен зразу впроваджує читача в храм справжньої краси. У вірші "У вічності, де світла струм тече", поет із клясичною легкістю й простотою розгортає за допомогою прекрасного поетичного образу проблеми, що своєю природою входять у сферу філософічних глибин: вічність і швидколетний час, людина й мінливе нерозгадане життя, наша ґенерація і жорстока доба нашого часу. Людина, що виходить із темряви небуття, не може зрозуміти, що суть життя тільки в докінченості, а його мета сягає вічности.

Ми, що "жахним на світ рождені лихоліттям", є тільки "мостом у майбутнє". Своїм розумом не можемо збагнути нашої свавільної і дикої доби. Ми тримаємо в руці зерна, з яких колись виростуть гаї, бачимо тільки шматки взору, а не цілий різнобарвний килим мінливого життя.

У вірші "Пливуть у шумі хвиль уривки літ", поет виминає зводливу прірву песимістичного гераклітівського "панта рей", прийнявши за основу свого світогляду християнську філософію доцільности людського існування:

"Ні, в висі, де бринить зірчастий рій,
Здіймає фільм рука нам невідома
із наших помислів, бажань і дій,
і все оцінює нехибний помір.
Все відзеркалить вічности екран.
Не пропаде тут жаден звук і порух,
і нашу радість, біль і мрій дурман
чиєсь перо записує у зорях".

За інтродукцію до першої частини править також кільна наступних поезій, в яких автор у прекрасних ідилічних картинах з власного дитинства й молодости хотів відтворити красу життя, так пізніше жорстоко розторощеного війною й революцією. Поринаючи в "спогадах далеких", автор із клясичною простотою в коротких штрихах передає атмосферу відгомонілого XIX ст., цього віку

"вальсу, рисаків і залізниць,
які давно романтикою стали..."

З великою любов'ю автор змальовує красу чарівних українських закутків, де

"Лягає від кислиць гілляста тінь,
а десь на клуні клацають лелеки..."

З теплим почуттям пише автор про

"Полтавщини широкий лан
і цвіт рясний червоних маків..."

і про те, як

"дишуть вогкістю жита,
тремтить роса на повних рожах...!"

Але, на жаль, автор не зупиняється довше на цих прекрасних картинках.

Ці коротенькі епізоди, що при їх читанні можна справді відпочити душею, послужили авторові тільки як протиставлення до понурої акції твору.

Прийшов жорстокий двадцятий вік, що

"на закривавлену правицю
надяг залізну рукавицю..."

Лявіною покотилися непередбачені події, що їх Ю. Клен реєструє з педантичною систематичністю: вибух війни, уряд Керенського, большевицький переворот, чека, Київ у 1920 р., голод в Україні, запровадження большевицького режиму...

Спосіб, як Клен зображує всі ці події, передає задушливу атмосферу Росії царської і передовсім большевицької. Поет органічно не може сприйняти жорстокої большевицької системи і піддає її нищівній критиці, смагаючи її бичем гострої іронії. Вся нехіть поетова до XX ст. випливає із того, що це епоха переведення в життя марксівських ідей:

"Вік, що нещадний до життя,
вік, що віщує смерть імперій
і що Європі в небуття
розкрив широко настіж двері!
Все в себе втяг і крутить вир,
світ захлинається у муці.
І хтось гряде... не люд, а звір
в багрянім сяйві революцій.
Мов шерсть нечесана, руда,
широка Маркса борода
лопоче прапором над нами.
У мертвих дуплах душ лише
бур'ян барвистих ідеалів
і гасел витертих кліше..."

Поет обвинює большевизм уосіблений в постаті Леніна за отруйний посів, що несе з собою наш біль:

"Страшні, нечувані ще гасла
шпурляє він, мов кості псам,
і за майбутній сир у маслі
купує душ дешевий крам.
Зненависть людству він прищепить..."

Найсуворіше обвинувачення кидає поет на большевизм за те, що він вбиває в людині все найкраще й найшляхетніше, катує не тільки тіло, але й людський дух:

"Створив Господь людину без душі.
Ні, не Господь! Її страшної днини
сфабрикувала заводська машина,
і досконалий вийшов автомат,
якого скрізь покаже вам плякат..."

Найбільше уболіває поет над ограблюванням і пляновим винищуванням живої людської душі:

"Що ти єси? Ти штамп, ти є шабльон,
ти заучив слова затерті
"колхоз", "машина", "трактор" і "бетон"
і зажива спромігся вмерти.
Ти кусень вугля, а держава ніч,
бо, обливаючися потом,
виконуючи норму день і ніч,
ти став стахановським роботом..."

Нема ні в нашій, ні в ніякій літературі світу сильнішого слова нищівної критики й гострішого акту оскарження на страшну державну систему большевицького молоха.

Все, що бачив, пережив і перестраждав Ю. Клен під колесами цієї сатанічної держави, перелив у мужні строфи свого монументального твору, поставивши собі метою бути страшних подій "літописом живим" і "свідком безстороннім"...

Окрему увагу в першій частині присвятив автор нашим визвольним змаганням. Із притаманною йому докладністю він у поетичній мові переповідає всі важливіші події із нашої найновішої історії, освітлюючи їх прожектором власної інтерпретації. Не одного читача може здивувати те, що Ю. Клен, зображуючи наших провідних діячів 1917-20 рр., відступив від популярної дитирамбічности. Його серця не здобув ні Грушевський, ні Скоропадський, ні Петлюра, тільки сірі стрілецькі рядовики з "залізної гвардії" з-під стягу Коновальця, а його уяву найбільше полонила героїка Зимового Походу й трагічний патос Базару.

**
*

Найсуцільнішою щодо форми й змісту є друга частина "Попелу імперій". Беручи за зразок "Божественну комедію", Ю. Клен зобразив "ті страхіття і жахи — все те, що і в кошмарах нам не сниться", всі нелюдські страждання катованих жертв по большевицьких тюрмах і на далеких просторах сибірського заслання.

Ґрандіозні картини справжнього, невидуманого поетичною уявою пекла на землі своїм нещадним реалізмом і правдою перевищують сцени Дантового пекла.

Ідея зобразити гекатомби жертв, які приносить український народ під совєтським терором, у творчості Клена не нова, паралелі з Дантовим пеклом ще перед тим жили в його свідомості. Ще в 1935 р. в поемі "Терцини" він писав:

"Коли тебе сурма твоєї туги
Покличе знов у рідний край,
Де ждуть тебе безчестя і наруга,
Слова над пеклом Дантовим згадай:
"Per me si va nella citta dolente!"
"Сюди йдучи в скорботу і відчай,
Надії мусиш знищити до щенту..."

І вже в "Терцинах" Ю. Клен дає картини, жахливіші від Дантового пекла.

Вибравши долю вигнанця, він ніколи не забував про всіх "отих знедолених, нещасних, про тих, що "вночі гризуть залізні штаби ґрат". Зокрема не міг забути про своїх друзів по перу з п'ятірного ґрона, запроторених і замучених у далеких сибірських тайґах. Ще в "Проклятих роках", не знаючи нічого про місце перебування Зерова, Филиповича й Драй-Хмари, посилає в незнані далі тугу за ними:

"Брати мої в далекому вигнанні,
що ваших голосів давно не чуть..."

В час творення "Попелу імперій" Ю. Клен уже

знав про жорстоку долю своїх побратимів і їм присвятив окремі картини, мандруючи думками в далекий Печорський край, на Соловки, в Таймирський край, Колаґон, Колиму і відтворюючи їх страждання за допомогою слів і зворотів з їх власних творів.

По нетрях совєтського пекла поетовим провідником є такий рідний його душі вигнанець-фльорентієць Данте, що із звичайного чічерона виростає до ролі поетового сумління й філософського інтерпретатора незрозумілих явищ.

Як і Дантова "Божественна комедія", друга частина "Попелу імперій" написана терцинами, а її загальний тон, як і Дантової поеми, то патетичний, то елегійно-рефлексійний.

**
*

У третій частині свого твору зобразив Ю. Клен гітлерівський рух, другу світову війну та катастрофу Третього Райху.

Окремою цілістю в цій частині, що подібно як і перша частина складається з різних фраґментів, є картини гітлеріязького пекла на українських землях і по концентраційних таборах у Дахав, Мавтгавзен, Бухенвальді, Заксенгавзені. Загальний тон і стиль зовсім інший як у другій частині. На поводатора по гітлерівському пеклі Ю. Клен вибирає Енея з "Енеїди" Котляревського, визначуючи в той спосіб форму та літературні засоби для тієї частини свого твору. Щоб передати всю безодню звірських гітлерівських злочинів, поет послуговується пародією, вкладаючись у бурлескний стиль Котляревського з його манерою макаронічно-бурсацької мови. Їдкий сарказм, що ним Ю. Клен смагає новітніх опричників, викликає ефект далеко сильніший, ніж напр. стилізована реторика, чи слізні скарги. Від його "сміху" холоне кров, а буденні слова, часом сказані наче мимоходом, малюють картини страшніші від найкошмарніших снів.

І тут поет, подібно як і в попередній частині, старається з найбільшою докладністю зобразити всі злочинні факти, що вічною ганьбою записалися в історії модерного людства. Із сповидним спокоєм він передає цілий калейдоскоп по-диявольськи вигадливих садистичних знущань над людиною по гітлерівських кацетах, так як із "спокоєм" та об'єктивністю дослідника передавав пекельний трафарет людських масакр по совєтських тюрмах.

Просто чимсь неймовірним видається поетова снага й уміння схоплювати наживо ще свіжі, не відгомонілі в часовій перспективі факти, щоб, перепустивши їх крізь фільтр об'єктивізації, перелити в літературні образи й форми. І разом з тим дивує діяпазон поетової душі, що на крилах містицизму зміє підійматись у "високі чорні емпіреї, де Божий вітер крилами шумить", а водночас не вагається пірнути на дно найтемніших нор новітнього пекла, щоб в ім'я правди й в обороні зневченої людської гідности витягнути на денне світло всі найжахливіші злочини й передати їх на суд історії.

Почуття відповідальности перед історією було глибоко вкорінене в поетовій свідомості. Про це він пише, згадуючи психічне роздвоєння в хвилині, коли покидав Україну:

І чув я відповідь: "Тобі наказ
дається йти за обрій цього поля.
У снах ти будеш бачити нераз
широкий мертвий обшир оболоні
і сонце тайґ димчасте, як топаз
і тих, чиє життя є ряд аґоній.
Твій мозок є літописом живим
Отож іди й будь свідок безсторонній" (148)

**
*

Найрізноманітнішою щодо змісту й форми є четверта частина, в якій автор зобразив хаос і руїну повоєнної Европи. Тут поруч прекрасних лірично-рефлексійних поезій ("Високий день", 247, "Міста, ясні троянди жаролиці", 263, "Батьківський край у згарищах чорніє", 275), крім драматичних "Плачів Єремії" (248), є теж поезії, присвячені окремим країнам у повоєнному часі. Предметом творчої уваги поета стали Фінляндія, Польща, Німеччина й Україна. Ці поезії в великій мірі відбивають світогляд автора і його тонку інтуїцію схоплювати наймаркантніші риси в психіці даного народу.

"Вмирає твій лебідь, прекрасна Суомі, і тане у тіні розтерзаних крил..." (257).

Невмірущого генія фінляндського народу втілює творчість Сібеліюса:

"Сібеліюсе, ти із звуків статуї
підносиш у просторінь лунну часів"...

Духової творчости не може знищити ніяка сила:

"бо є неприступні руїні ті храми,
що з звуків будують улюбленці муз".

Нема цієї теплоти в поетовому відношенні до Польщі. Схарактеризувавши дуже вдало в третій частині бундючність і легкодухість передвоєнної Польщі ("Над парком Саксонським", 181), тут автор знов п'ятнує ту саму польську національну хибу непоправної пустоти:

"В порох збита, кров'ю злита,
під мазурку, під веселу
Річ потужна Посполита
оксамити знову стеле...!" (259)

Під покровом червоного опікуна вона знов задовольняє свій заборчий апетит:

"Понад море знов держава
дві долоні простягає.
Шлезькі гори і долини,
Східні Пруси, — всяку страву
і почавить, і поглине..."

Але радість з приводу "визволення" похожа більше на конвульсійні передсмертні судороги, враження чого викликає ще й ритм мазурки, в якому складений цей вірш:

"Все в червоних квітах маку,
і мазурки чути тупіт.
Та, здається, з переляку,
все танцює. Всі — як трупи..."

Гостро саркастичні рядки забарвлені гіркістю та поетовим спочуттям:

"Гляньте, гляньте, в Бельведері,
Там не маршал, пан вельможний,
а совєтські офіцери..."

Все безголов'я й безвиглядність ситуації символізує привид коня Косцюшка... з порожнім сідельцем.

А в повоєнній Німеччині:

"Дванадцять літ і вже настав кінець
тисячолітньої держави.
І расова теорія, вінець
наук, впадає у неславу.
Он лугом ясна дівчина іде,
а поруч неї — темний мурин..."

Саме життя підсуває тут поетові сповнені сарказму ситуації. Він нотує їх, відмічаючи, що людські почуття сильніші від безглуздих політичних доктрин.

Він вірить, що прийде час,
"коли замкне народи на землі
любов в єдине єдноколо". (262).

Всі почуття і вся поетова любов належить Україні. У вірші "Соняшник" (277) поет висказує віру, що ніякі тортури не можуть убити пориву України до світляних висот. Як кожний край має за символ якусь квітку, так символом України є соняшник, що понад усі інші квіти повертає до сонця "свій жаропламенистий круг лиця".

"Чи ж не так само ти, Вкраїно спрагла,
ясного Хорса квіте золотий,
до сонця обертаєш чоло смагле
і стежиш пильно слід його тривкий!
Нехай тебе пожарами спалили
й драконів засів сіють на полях.
а ти — тягнись до горнього світила,
зори, зори вогнистий в небі шлях".

Окреме місце не тільки в четвертій частині, але загалом у цілому творі займає "Вальпургієва ніч", бенкет темних сил, що йдуть на загладу світу.

В Баварських Альпах зустрічає поет Фавста і з ним їде до озера Фунтензее, щоб зустрічати "Вальпургієву ніч" поза межами часу і простору". На шалений бенкет злітаються всі найтемніші сили всесвіту. Їх мета — знищити в людині божеський первень і стерти на порох земну кулю.

Інтервенює сам Господь, даючи Люциферові виклик, що

"почавсь одвічний змаг, і в дальній далі
десь наші стрінуться шляхи".

Але "це є день демонів потворний восьмий" і злі сили поривають у своє володіння колесо історії, намагаючись повернути його в свій бік.

Своєю загадковою символікою, своєю фантастикою і динамізмом "Вальпургієва ніч" напевно викличе зацікавлення майбутніх дослідників та інтерпретаторів.

Ще в попередній творчості Ю. Клен виявив замилування до трансцедентних тем, беручи за основу християнський дуалізм добра й зла.

В диктаторських державах поет бачив діло рук сатани, тому понурим рефреном, піснею демонів закінчує підряд кілька поезій, в яких зображає початок большевизму і гітлеризму, а в поемі про спокушення Гітлера Люцифером розвиває цю ідею в повну картину.

У час, коли розсипалися в попіл імперії, тоді, коли могло здаватися, наче справді "лусне ґльоб від краю аж до краю", і коли шал знищення досягав уже космічних розмірів, поетові — містикові могли з'являтись апокаліптичні візії, що знайшли своє оформлення в "Вальпургієвій ночі".

Передишкою серед понурих картин "Вальпургієвої ночі" є сатиричні епізоди з нашого партійного та літературного життя Клена — Горотака. Це справжній паноптікум різноманітних типів, репрезентантів різних середовищ. Шкода тільки, що без спеціяльних редакторських коментарів чимало цих епізодів буде незрозумілими для непоінформованих читацьких мас.

**
*

Зображуючи хаос і руїну повоєнної Европи, Ю. Клен не закінчив свого твору песимістичним акордом. Його візія кращого майбутнього мала оформитись у філософічній п'ятій частині, що, на превеликий жаль, через передчасну смерть автора, так і залишилась незакінченою.

Це заледве кільканадцять строф, що на їх зміст складається діялог Людини з Землею.

Зневіреній матеріяльним і духовим знищенням Людині, Земля показує, що шляхом до піднесення з руїн є творчий мозольний труд:

"Ралом залізним зорай цілину запахущу,
засів розвинь золотистий. Обійми мої
я розкриваю тобі — дикий степ мій і пущі,
сину мій! Потом гарячим мене напої!"

У важкі роки воєнного лихоліття постав найбільший твір української літератури нашого часу. Складав його автор, цю лебедину пісню своєї творчости, наче заперечуючи знану максиму "інтер арма сілент музе", складав, запитуючи із скорботою:

"Кому віддам мережива цих рим,
кому рядок останній звірю..."

У час, коли здавалося, що ввесь світ котиться в безодню, поет писав, перемагаючи тривогу серця:

"Коли підточить хвиль прибій
хитливі обриси Европи,
чи не змете шалений буревій
і днів моїх страшний літопис?" (ст. 247).

Але не тільки моральних мук тривожної непевности довелось поетові зазнати. Не один з-поміж нас, що мав честь бути особисто знайомим із Ю. Кленом, знає серед яких матеріяльних умов писав він найбільший твір свого життя. Коштуючи до дна всю гіркість скитальських злиднів, чи то в якійсь закутині Тирольських гір, чи в неотоплених і перелюднених таборових приміщеннях, чи навіть у залізничих ваґонах під час переїзду з місця на місце, поет творив свої дзвінкі й мужні строфи, перетворював на поетичну мову картини й події, що їх наочними свідками були ми самі. Писав із подиву гідним самозапертям, із якимсь героїчним стоїцизмом, наче наперекір злиденним умовам, із снагою, що переходила межі пересічної людської спроможности.

І тут мимохіть насувається питання, які внутрішні сили керували пером поета, чисто творчі стимули, підсвідоме передчуття близького кінця, чи, може, ще інші глибші причини.

На свою літературну творчість дивився Ю. Клен, не як на естетичну розвагу, щоб викохувати "слова повнодзвонні", а як на священний обов'язок, даний йому вищою силою:

"Ти сам — лише гірський і дикий квіт,
якого вітер пестить край безодні,
щоб сповнив він Господній заповіт.
Та простір часу мертвий і холодний
живим-палким ти мусиш перейти:
тому зори, що явлено сьогодні".

Взявши на себе відповідальність бути "літописом живим", Ю. Клен всю літературну творчість останніх років свого життя посвятив на те, щоб дати українській літературі епопею, якої вона дотепер не мала. Як учений літературознавець поет добре здавав собі справу, що "Попіл імперій" не має прикмет класичних епопей, про що й пише з притаманною собі скромністю в післяслові до твору: "Чи задовольнить вона вимоги, що ставиться до епопеї? Про це судити не авторові". (ст. 333).

Але в "Розмові з читачем" (ст. 99) поет пояснює, чому для свого твору вибрав таку складну й неодноцілу композицію:

"Невже ж то треба, щоб ті дні віддать,
рядки знайти нам урочисті
й крізь них, немов крізь труби перегнать
ті води смрадні і нечисті?!
О, ні! Тут треба взяти інший тон.
Добі тій хижій тільки личить
сатира, і памфлет, і фейлетон,
і сірий день нам барв позичить".

І поет-літературознавець далі аналізує свій твір:

"Це ж не поема а стаккато,
це ж образів різноманітний рій,
якась мозаїка строката
і вірші різних розмірів. Ой, ой,
поете! Де ж тут єдність теми,
де нитка провідна і де герой?"

Щоб передати неспокій, дисгармонію й бездушність жорстокої доби, поет свідомо й доцільно добирає різноманітні літературні жанри, стилі й ритмічні розміри, що свідчить про його велику майстерність.

З якими критеріями не підходити б до "Попелу імперій", треба ствердити, що це величний і один з найудатніших творів у нашій літературі, що в нього автор вклав не тільки величезний історичний матеріял нашої доби, але й довершене мистецтво свого слова. багатство ідей та поетичних образів, різноманітність стилістичних і композиційних засобів, своє енциклопедичне знання, спостережливість і гострий дотеп — все чим розпоряджав його тонкий інтелект і що почувало його вразливе на людські страждання серце.

На особливі висоти підносить "Попіл імперій" ще й те, що Ю. Клен, пишучи страшний літопис наших жорстоких днів, не заблукав у зводливих нетрях песимізму. Від цього зберіг його ідеалістичний світогляд, опертий на тривких основах християнської релігії.

Очевидно, поет усією своєю істотою болів над звироднінням і духовим опустошінням сучасного людства:

"Як людські душі стали схожі
на радіо чи грамофон!" (ст. 230)

Він голосом старозавітнього пророка картає покоління засліплене ненавистю й шалом руїництва:

"Змертвів ваш дух.
Нікчемним розумом великі,
душею й серцем ви каліки,
збрід недолуг..."

І як старозавітній пророк він остерігає:

"...своїми власними руками
себе понищите ви самі..."
"Не від долонь
Господніх, мудрі пропадете:
на себе з хмар самі проллєте
жеркий вогонь." (ст. 249)

Але на попелищах і руїнах, оплакуючи зниклі без сліду пам'ятки труду цілих поколінь, поет просвітлений вірою в справедливість Божу і візією кращої майбутности, кличе:

"Хай буде далі Бог карать,
та на зелених цих горбах Господня
таки засяє благодать". (ст. 265)

**
*

У десятиріччя смерти Юрія Клена, коли з найбільшою пошаною згадуємо його пам'ять, хай потіхою буде для нас думка, що в час повного історичного безпросвіття Боже Провидіння вивело з дому большевицької неволі цього безстрашного лицаря храму св. Ґраля, щоб він своїм мужнім словом допоміг нам віднайти загублену правду в людину і в себе самих, віру в непроминаючу істину, що міститься в "нетлінному царстві духа і є більше реальна, ані ж матеріяльний довкільний світ з його мінливим обличчям".

УВАГА! РАДІОСЛУХАЧІ м. ЧІКАҐО УВАГА!
Слухайте на радіовисильні ВОПА на хвилях 1490 або Ф. М. 102,3 радіопересилання

Щодня від понеділка до п'ятниці рано 7-7.30 — диктор З. Голубець
Понеділок: 7-7.30 вечора — диктор Р. Дубляниця
Субота: 7-8 вечора — В. Іващук і Р. Турянська
У програмах "Голосу України": політичні новинки і коментарі, вісті з українського культурного і господарського життя, спортові передачі, передачі, комунікати і повідомлення товариств, літературно-музичні передачі, музика поважного і легкого жанру, оголошення купців і підприємців.

Олена Звичайна

ЛЕКЦІЯ

(Уривок із повісти "Ти", що готується до друку*)

— Ти, Нікалай Фтарой, астав мені всі бамаги, а завтра забереш іх геть усі чисто з готовими ризолюциями. Понял?

Директор, як звичайно, розмовляв московсько-українською мішаниною, а підстаркуватий уже завканц, прозваний "Нікалаєм Фтарим" за схожість з останнім російським монархом, поклав кілька течок на стіл і, кахикнувши собі в кулак, збирався вже покинути директорський кабінет, коли раптом:

— Стой! Куда прьош?

Нікалай Фтарой миттю спинився і, обернувшись обличчям до директора, став, як укопаний: мовляв, я ввесь до ваших послуг, — наказуйте!

— І скажи ти мені, пожалуста, як тобі моя нова секретарка пондравилась?

— Гм... Гм... — завагався завканц, не знаючи, на яку ступити: — Девочка вона, конєчно, апетитная... Ну, і грамотна, — перший сорт! Але... дітьо... школярка... і...

— Що "і"? Викладивай мені на бочку все, що про неї думаєш!

Тривала павза.

— Ну? Що ж ти мнешся?!? Викладивай!

— Та я не мнусь... Вам, Іване Семеновичу, я скажу все, що думаю. Щось від неї нібито гнилою інтеліґенткою тхне. Чи не з бивших**) вона, бува?

— Ти, Нікалай Фтарой, — дурак! Понял?

Зігнувши свій звичний до поклонів хребет, Нікалай Фтарой усміхнувся запобігливо й кахикнув собі в кулак на додачу. Усе це разом узяте мало засвідчити, що він "понял", а упевнений бас директора вів тим часом далі:

— По-твоєму, як дівчинка коло себе охайна й цивілізована, то вона вже й з бивших! Я, як кадровий чекіст, на цей щот собачий нюх маю і всіх наскрізь бачу... В тому числі й тебе... Ну, так от, запомні раз і навсєґда: Віра — дєвчонка с в о я. Вона походить із трудової інтеліґенції. Батько її — вчитель з тифу ще в 1921 році помер, а мати — друкарка два місяці тому скончалась... Мені всьо ізвєсно. Понял?

Директор зробив павзу і, міцно затягнувшись махоркою та сплюнувши набік, додав недбало:

— Можеш іти! А до мене поклич її — Віру!

Нікалай Фтарой спритно зник за масивними дверима, а масивний директор, колупаючи в носі указовим перстом із чорним нігтем, нетерпляче поглядав на двері... Це був незґрабно, але міцно збудований чоловік років сорока з "гаком". Неначе з каменю витесане обличчя було червоне, як зварений рак, а маленькі ніякого кольору очі виглядали з-під чола назовні, як дивні ліхтарики. Великі й сильні руки з дев'ятьма пальцями (одного бракувало) були оздоблені чорними, як чорнозем, нігтями. Ніколи нерозчісувана, ніякого кольору чуприна недбало звисала на спітніле чоло. Одяг — френч, як у Леніна, і штани "галіфе", сорочка без краватки й давно нечищені чоботи... Одним словом, уся його зовнішність була витримана в стилі робітника-висуванця.

Минула хвилина, друга, а може й третя. Під тиском тягара директорського погляду двері навіть і не подумали скрипнути: вони були мовчазні, загадкові й до всього байдужі... Директор підвівся, підійшов до маленької бічної шафки і, відімкнувши її маленьким ключиком, хильнув із пляшки з чистою, як сльоза, рідиною. А хильнувши, крякнув переможно і оглянувся...

На порозі стояла дівчинка років 16-ти в чорній, траурній сукні, що особливо підкреслювала і привабливі контури не зовсім розквітлого ще тіла, і мармурову білість личка, і загадкову глибінь широко-розплющених блакитних оченят. Ті очі були щось надто уважні, але й іскристі водночас, а стрижене золотаве волосся кольору стиглої пшениці виглядало, як пухнаста шапочка, з-під якої ледь-ледь рожевіли вушка і переконливо біліла тверда лінія високого чола. Дівчина не була красунею. Ні, ні! Подібний до картопельки носик не мав нічого спільного з римськими носами, а заокруглені перлини зубів були посаджені не так ідеально "одна в одну", як це роблять дентисти на замовлення.

— Сідай, Віро! — густим, ласкавим басом озвався директор: — Будемо ризолюциями заниматься. Поняла?

Віра миттю опинилася на крайчику стільця напроти директора, а великий, критий червоним сукном стіл і єднав, і роз'єднував їх водночас. Почалася звичайна, щоденна праця, до якої обоє вже встигли звикнути за два місяці. Віра читала вголос чергову справу, а директор спочатку слухав, а потім виголошував чергове рішення:

— Отказать!

Золотаво-пухнаста голівка схилилась на мить над справою, а сріблястий голосок підсумував нею ж написану резолюцію:

— Відмовити! А тепер підписуйте, Іване Семеновичу! Отут! — і вона показала пальчиком, де...

Надто цупко тримаючи перо в своїх незвиклих до делікатної праці пальцях, директор почав підписувати: повільно й майже побожно накресливши велике "І" та поставивши біля нього надто солідну крапку, взявся за писання першої літери власного прізвища "М". Ця літера народжувалася в муках, а народившись, виглядала якоюсь кривобокою, тремтячою, розгойданою і неначебто п'яною. Коли з "М" було закінчено, директор узявся до "хвостика", який мав замінити собою всю решту літер його прізвища... Сопучи, як паротяг, він виводив "хвостика" повільно, сумлінно й ретельно, і на чолі його, під неохайною китицею, мабуть, ніколи немитого й нечесаного волосся з'явилися

*) Дія відбувається в Києві в 1926 році.

**) "Бившими" тоді називали всіх тих, що за царату не були пролетарями.

виразні крапельки поту. Вся його кремезна постать, схилені над резолюцією могутні плечі й сильна з чорними нігтями рука без слів промовляли про не абияке напруження всього директорського організму. Але, Боже мій, скільки хлоп'ячого переможного захвату заіскрилося в його захованих під чолом очах, коли, нарешті, "операцію" підписування резолюції було закінчено, і коли "І. М." та ще й з "хвостиком", нарешті, народилися!!!

А Вірині широко-розплющені блакитні очі випромінювали тим часом цілий каскад іскор: то була щойно народжена думка...

— І чому б вам писати не навчитися?!?

Це коротке речення громом приголомшило масивного директора: сказавши "гм...", він задумався й замовк... Мовчала й Віра. Лише годинник над їх головами невпинно "розмовляв" поруч із усміхненим Леніном...

— Гм... Кажеш, навчитися писати?!? — з цими словами директор витягнув і поклав перед собою свої великі й сильні з чорними нігтями руки, а обличчя його стало блідим, незнаним і новим, якого Віра досі не бачила.

— Ці руки, Віро, революцію робили, і писати їм було ніколи. Хазяїн цих рук боровся за те, щоб чорну землю від білоручок забрати і всю, як єсть, селянам віддати. Поняла?

Віра мовчки мотнула пухнастою шапочкою свого золотавого волосся, що, мовляв, "поняла", а директор тихим басом вів далі:

— Ці руки, Віро, боролися за права всіх трудящих, за диктатуру пролетаріяту, за те, щоб фабрики й заводи належали народові, а не паразитам... Поняла? На цих руках і кров бувала...

— А де ж вона?

— Де?!? — перепитав розгублено директор: — Питаєш, де... кров? Вона... Гм... Її не видно... Я змив її... з рук...

— Чому? — дитячі Вірині очі, не кліпаючи, дивилися просто в обличчя директора: безстрашно дивилися...

— Як це "чому"? Ти, я бачу, мудрі питання ставиш, дарма, що школярка...

— Мені просто дивно, що кров відмилася, а бруд прилип до ваших рук і ніяк не хоче відмитися. Гляньте на ваші нігті! Бруд під ними ви, певно, ще з часів революції носите...

— Ти! Дєвчонка! Чи знаєш, з ким ти говориш? — обличчя директора вмить змінилося, він зблід, як мрець, а нижня м'ясиста губа йому затремтіла: — Чи знаєш ти, звідки я на пост директора прийшов?

— Ні, не знаю... — з наївною безстрашністю дитини відгукнулась Віра.

— Ти тут два місяці, а я — чотири, і прийшов я сюди з...

— Звідки?

— З одного учрежденія, де всім клієнтам, без винятку, кажуть "ти"... Поняла? Але це, між іншим, — гнів директора раптом погас, і, усміхнувшись, він перескочив до іншої теми: — Я, Віро, хочу навчитися писати, але я хочу, щоб навчила мене цієї премудрости саме ти.

— Я?!?

— Так! Ти і ніхто інший! Поняла?

Восьма година ранку. В гарно умебльованім кабінеті директора знову двоє: він і Віра...

— Отже, Іване Семеновичу, я бачу, що ви добре зрозуміли правило, і прошу вас іще раз відміняти іменник "товариш" у множині! — дуже легко увійшовши в ролю педагога, Віра знаменито імітувала свою улюблену вчительку і поводилася з масивним директором, як із маленьким хлопчиком, який жодного голосу не має. Бо... слухалися ж її ті недолугі однокласниці, яким вона завжди вміла розжувати, ще й у рот покласти все те, чого вони не розуміли, — чи то з математики, чи то з історії, чи то з своєї , чи з чужих мов...

— Іменовий — хто? — Товариші, — гундосив масивний директор трохи вже пропитим басом: — Родовий — кого? — Товаріщей.

— Як?!? — з докором перепитала вчителька: — Це вже не вперше ви цю помилку робите! Думати треба головою, а не черевиками!

На чолі учня набігла ціла гармонія зморщок, і з'явилася рясна роса. Витерши її досить чистою хусточкою, що була в полоні пальців із низько підстриженими нігтями, учень засопів, як паротяг, і кинув майже з викликом:

— Да! Но вєдь па-русскі же: каво? Таваріщей!

— Іване Семеновичу! — в урочистім тоні відповіла вчителька: — Чи відомо вам, що мішати дві мови в один "катєлок" є ознакою некультурности? Це — раз. А подруге: у нас сьогодні лекція української мови, і я вам не дозволяю вживати російських слів!

— А потретє? — спитав її учень.

— А потретє: тепер по всіх установах провадиться українізація, а ви, як директор, їй не сприяєте, бо говорите такою дикою мішаниною, що мені за вас раз-у-раз соромно...

— Тобі за мене... соромно?!? Ето інтєресно!

— Не "інтєресно", а цікаво. Запам'ятайте собі це слово! А тепер відміняйте далі іменник "товариш" у множині!

Іван Семенович похмуро мовчав: він думав про те, що тепер і справді українізація, і що, як це не дивно, а це безпартійне дівчатко (не-комсомолка) штовхає його саме туди, куди наказує тепер іти партія. А він був завжди ретельним виконавцем усіх директив партії...

— Гм... Ти, я бачу, дівча з маслом у голові! Родовий — кого? — Товаришів.

Щасливо добігши аж до місцевого відмінка, як фініша, спітнілий переможець дозволив собі розкішно глянути в іскристі очі своєї вчительки. Ті чудові очі усміхалися, і в їх глибинах Іван Семенович несподівано потонув...

— Дуже добре! Знаменито! Отже, в такім часто вживанім слові, як "товариш" ви не робитимете більше помилок. А тепер ми з вами переглянемо ті резолюції, які ви вчора писали самі на окремому папері.

— Не на папері, а в зшитку! Я, знаєш, окремий зшиток для ризолюций завів! — сказав директор, з гордістю виймаючи з портфеля учнівський синенький зшиточок і розгортаючи його на першій сторінці.

— Це добре! — вдруге похвалила його Віра, і

очі її заглибилися в синій зшиток, а ніжна дитяча ручка то тут, то там почала щось виправляти...

Тим часом глибоко заховані ніякого кольору директорові очі свердликами уп'ялися в її мармурово-рожеве личко. З личка вони повільно переїхали на білу, обмежену чорним комірцем шию, на маленькі дівочі груди, на тонесеньку, стягнену чорним пояском талію...

— Так ось що, Іване Семеновичу: я виправила всі ваші помилки і тепер буду вам їх роз'яснювати...

— Прошу перенести роз'яснення на завтра, бо я мушу всі ті ризолюції зараз же вписати своєю рукою до відповідних справ: у дев'ятій годині за ними прийде Нікалай Фтарой. Поняла?

— Шкода! Але, якщо так, то сідайте зручно за стіл і переписуйте, беручи до уваги мої виправки! Я вам подаватиму справу за справою в тому порядку, в якому у вас пронумеровані резолюції. Добре?

Праця пішла жваво: схопивши перо в цупкі обійми своїх великих з підстриженими й почищеними нігтями пальців, монументальний учень ретельно й повільно накреслював літеру за літерою. А написавши ціле слово, він гордо поглядав на нього, як на свій власний твір: і справді, ось навскоси лівого верхнього кутка справи самотньо стояло написане дитячими каракульками слово "Погоджуюсь".

— Ну, а тепер ваш підпис, і все в порядку!

Директорська голова з чисто-помитим і зачесаним волоссям низько схилилася над новим і справді власним твором: підписом. Після не абияких зусиль під "Погоджуюсь" виросло кривобоке, п'яне "М" із хвостиком у формі запитальника вниз головою.

Віра забирала одну справу, а натомість клала другу, стежачи очима за кожним рухом директорської фізично дуже сильної руки. Коли черга дійшла до останньої справи, стінний годинник, уперто тримаючись однією рукою за дев'яту, другу наближав уже до дванадцятки... Ще три хвилини, і перлисте тремтіння дзвоника розріже ділову тишу директорського кабінету: почнеться рабочий день, і скінчиться чергова лекція...

Директор ховає зшитка до свого портфеля.

— Хвилиночку! — каже Віра, зиркнувши на обкладинку зшитка з кривобоким написом "Ризолюції": — Ви в однім слові аж дві помилки зробили! І то в слові, яке ви вживаєте по сто разів на день!

Маленька дитяча ручка, схопивши червоного олівця, виправила "Ризолюції" на "Резолюції", а ніякого кольору директорові очі так і прилипли до тих поправок.

— Гм... — скептично промимрив він: — Ти, розуміється, не знаєш, чому "резолюції", а не "ризолюції"!

— Знаю! — задьористо відповіла дівчинка: — Це слово французьке — "resolution" і в дослівнім перекладі значить "рішення".

— Он як! А як буде по-французьки "рішати"?

— Resoudre (резудр). Це — неправильне дієслово.

— Гм... То виходить, що ти трохи по-французьки кумекаєш?..

— Читаю, пишу й розмовляю...

— Вільно?!?

— Зовсім вільно: як по-українськи...

— Он як! — директор був, здається, заскочений цією новиною: рвучко підвівшись, він пройшовся вздовж свого кабінету і, спинившись біля своєї вчительки, охопив її всю швидким, як блискавка, поглядом, не оминувши ні ніжних ручок, ні бездоганної форми ніжок, що соромливо ховали свою досконалість під берегами чорної, траурної сукні. Був це погляд настороженого ворога.

— То ти, може, ще й на роялі граєш?

— Граю!

— А що ти граєш?

— Усе! Шопена, Мандельсона, Моцарта, Ґріґа і навіть Ліста "Rapsodie Hongroise".

— Ето очень інтєресно! Рапсоді онґруаз!

— Не "інтєресно", а цікаво!

Дзвоник... Він тремтить, неначебто когось чи чогось боїться... А може, він когось перед чимось перестерігає?

— Ти, Віро, поклич мені Нікалая Фтарова.

— Добре!

Кілька хвилин пізніше, віддаючи всі справи з резолюціями Нікалаю Фтарому, директор каже:

— Стеж за Вірою! Вона, здається, справді з бивших. У тебе нюх непоганий.

Совєтські військовики хочуть рідної книжки

Військова служба в СССР є одним із засобів русифікації немосковського населення. На якій території не стояли б військові частини — московська мова панівна в службі і поза службою. Та як у душі реаґує на це військовик не з категорії "старшого брата" — дає нам цікаву ілюстрацію допис майора І. Гребенюка з м. Баку ("Літ. Газета", 16 липня 57). У дописі читаємо ось що:

Ґрупа офіцерів їхала на аеродром. За кермом "газика" сидів рядовий Кучма. Зайшла мова про новини художньої літератури.

— А ви, товаришу Кучма, читаєте художні твори? — звернувся до водія один з офіцерів.

Солдат знизив плечима.

— Ні, тепер не читаю.

— Чому?

— Та, бачте, російську мову добре не вивчав, а українських книжок, на жаль, у нас не знаходжу.

Ця розмова в частині, розташованій за межами України, викликала цікаві зміни. Офіцери звернулись до Політуправління з питанням про комплектування бібліотек при військових частинах. Виявилося, що в окрузі є частини й підрозділи, в яких дуже багато українців, а літератури українською мовою там обмаль.

НАШЕ ПРОЙДЕНЕ Й МАЙБУТНЄ

Початки Пласту стоять сьогодні вже майже в темряві давнини. Сорок п'ять років, дві великі війни, — три еміграції. Це справді немало.

Зродилася думка про Пласт у великому напруженні, що віщувало світову хуртовину. Свідомість, що ось-ось прийде нагода помірятися з ворогом віч-на-віч, не давала спати, поривала молодь Галичини до чину. Тоді, коли розвивалися Соколи й Січі, датується теж і початок Пласту.

Спершу несміливо, поодинокими малими групками захоплених гімназистів, силами небагатьох професорів, що розуміли молодь краще за інших; що розуміли тугу молоді за великим і зуміли надати цій тузі напрямку...

Потім прийшла велика завірюха. Замаялися пластуни Червоною Калиною, виступили проти ворога. Від Федя Черника до безіменних пластунят, що служили кур'єрами в час Листопадового Зриву — пластуни проводили в життя свою Присягу.

Із дзвонами воскресення залунала пластова пісня також і в Києві та Білій Церкві.

Програною скінчилася боротьба... Та ще в атмосфері загального пригноблення, під враженням невдачі, Пласт росте буйними, здоровими паростками. В кожній українській гімназії Галичини. І виходить поза мури шкіл, поміж ремісничу й навіть сільську молодь. Бере під свою опіку дітей — новиків та новичок. Не зважаючи на державні, чи штучно створені у рямцях одної держави кордони — йде в тиху Волинь, цвіте в Карпатській Україні, захоплює українську еміграцію в Чехословаччині, Франції, навіть Америці.

Молодь у бурих одностроях — захоплена, жива, усміхнена... Перші проміряли піхотою, чи то човном, усі доступні їм закутки Батьківщини. Встановили святкування Крут. Завели прощі на Маківку. Видавали свій часопис "Молоде Життя". Розбудували табори і юнацькі й новацькі, а поміж ними гордість та мрію пластунів і до сьогодні — Сокіл.

Було не до вподоби польській владі, що гартується українська молодь у Пласті, що мріє про відновлення чину Визвольних Змагань: у 1930 р. розв'язала влада Пласт на терені польської держави. Не стало бурих одностроїв ані тризубів, переплетених лілеєю. Навіть часто не повівав блакитно-жовтий стяг понад таборами. Але остались табори, що ними опікувалася Комісія Вакаційних Осель та Мандрівок Молоді. Через них проходили рік-річно сотні дітей та молоді.

Прийшла друга світова війна. Здавалося: праця довгих років знищена. Та зараз же на вільному клаптику Батьківщини — на Холмщині та Лемківщині — постають Курені Молоді, у великій мірі на пластових основах.

А після 1941 р. оживає Пласт у Галичині під назвою Виховної Спільноти Української Молоді. Без одностроїв, без відзнак, але з неменшим завзяттям. Здавалося неважним, що таборам грозили відділи червоних партизан, — коли молодь хотіла жити своїм життям, серед природи, її краси та невигод.

Як колись у Січове Стрілецтво, так і тепер пішли ряди пластунів в українські збройні формації, щоб задержати живими традиції, передані їм при світлі ватри.

Вірні своїй Присязі — взяли пластуни участь в організуванні УПА. Могутнім сильветом зарисувався на небосхилі її командир-пластун Роман Шухевич.

І ще одна еміграція. Тим разом по цілому світі. Настрій відлету, здавалося, примусив на хвилину мовчати. Та ні! Де лише зібралося двоє чи троє пластунят, непереможним ставало бажання жити далі так, як колись у великих скупченнях, нести далі традицію ватри...

Минають роки. Один поруч одного стають у пластові лави сивоволосі діди та дрібні внуки. Що ж приковує їх усіх до того одностою, тієї дисципліни, тієї лави? Хто каже їм справді жертвенною працею нести пластову ідею крізь життя, що часом, здається, так переконливо заперечує її своїм невблаганим реалізмом?

— Щось невидиме, незбагнене, палке, як полум'я ватри. І хтось, хто говорить устами всіх, що протягом тих сорока п'яти років одягав колинебудь пластовий однострій, квітчався трилистою лілеєю.

І чомусь така сильна та мова, що чують та розуміють її навіть наші найменші, із жовтими хустинами на шиї, що навіть ніколи не бачили Батьківщини, а проте своєю численністю в наших рядах дають запоруку нашої живучости. Розкинені по всіх континентах світу ми відважно дивимося в майбутнє. Бо сила наша виростає з нашого минулого. Ясним снопом іскор випливає з тих ватр, що горіли ще у Ґорґанах.

Л. М.

Тоді командування округом виділило спеціяльні кошти і відрядило до Києва за українською літературою підполковника тов. Семещенка, який відібрав і закупив чималу бібліотеку. В бібліотеці були твори Т. Шевченка, І. Франка, М. Коцюбинського, О. Кобилянської, П. Мирного, І. Нечуя-Левицького, Марка Вовчка, Л. Українки, книги сучасних українських письменників.

Література ця користується тепер великим попитом серед читачів. Бібліотекар Н-ської частини тов. Бідолах розповідає: "Не встигли ми оголосити по місцевому радіо про те, що до бібліотеки надійшла українська література, як її воїни розібрали. За книгами утворилась черга. Шкода, що українські письменники мало пишуть на військові теми. Такі книги воїни особливо люблять. На трилогію О. Гончара "Прапороносці" особливо великий попит".

Багато воїнів виявило бажання передплачувати газети й журнали, що виходять їх рідною мовою.

Майор закінчує свій допис ще різними міркуваннями про дружню бойову сім'ю і "служіння рідній вітчизні".

Показується, що як не стараються русифікувати, проте не йде воно так легко.

В. Н-вич

Володимир Дорошенко

МИХАЙЛО ГРУШЕВСЬКИЙ — ГРОМАДСЬКИЙ ДІЯЧ, ПОЛІТИК І ПУБЛІЦИСТ

(Закінчення з 10-го числа)

5. Кінець державної діяльности М. Грушевського

Активна державно-політична діяльність М. Грушевського скінчилася з розгоном німцями Центральної Ради, але й з упадком гетьманату не вернувся він уже на попереднє становище. Директорія не схотіла, як того він домагався, відновити Центральну Раду, а скликала Трудовий Конґрес, де Грушевський уже не грав ніякої ролі, не вважаючи на те, що в цій установі переважали його партійні товариші, соціялісти-революціонери.

Треба сказати, що Грушевський цілком розійшовся з своїми колишніми приятелями й однодумцями — українськими радикал-демократами і навіть, як згадує Є. Х. Чикаленко, уникав зустрічатися з ними. Натомість очолив партію соціялістів-революціонерів, що складалася майже виключно з молоді, яка пишалася тим, що на їх чолі стоїть батько Грушевський.

Проте з упадком Центральної Ради скінчилася й його керівна роля в державному проводі. З виїздом із Києва Грушевський, перебуваючи в Кам'янці, стояв у яскравій опозиції до уряду УНР, проводячи в гурті своїх прихильників різку акцію проти його політики. Він тоді стояв близько до часопису "Життя Поділля", що симпатизувало з есерами, містив у ньому свої статті, а при кінці навіть редаґував цей часопис.

Грушевський і на еміґрації ставився неґативно до уряду УНР, який піддержували його колишні приятелі й однодумці з української радикально-демократичної партії, що, відкинувши навіяну революційними обставинами чудернацьку назву соціялістів-федералістів, вернулися до давнішої — радикал-демократів.

Розійшовся Грушевський і зі значною частиною соціялістів-революціонерів, що її очолював Микита Шаповал. Між групою Грушевського й Шаповала йшла завзята боротьба за провід у партії. Ділила їх і справа відношення до большевиків. Грушевський щораз більше схилявся до повороту на Україну. Він сподівався, що совєтський уряд улеґалізує партію соціялістів-революціонерів і дасть йому й його ґуртові змогу займатися й політичною роботою.

У пресі — як у своєму партійному органі "Борітеся — поборете", так і в журналі В. Піснячевського "Воля", висловлювався Грушевський про замирення з большевиками й співпрацю з ними. Ця арґументація зводилася до широко серед соціялістичних кругів розповсюдненого в той час погляду цілої Росії, що большевики — це ж таки соціялісти, отже близькі їм люди і з ними можна і треба працювати для здійснення соціялістичного ладу, а що вони надто жорстоко йдуть до спільної цілі, то це пояснювалося умовинами революції яка, мовляв, ніде й ніколи не робилася в білих рукавичках. Але, — думали й казали ці люди, — мине пароксизм революції, опаде революційна хвиля й настане змога мирного будівництва. Під впливом цієї ілюзії також чимало українських соціялістів-революціонерів і соціял-демократів залишило оружну боротьбу з большевиками й стали на позиції співпраці, сподіваючися обстоювати національні інтереси України в рядах української комуністичної партії. Большевики, поки не вбилися в силу, піддержували цю течію, яку очолив колишій есер Шумський.

Ця совєтофільська позиція лівих есерів і есдеків не могла, очевидно, не впливати на їх товаришів за кордоном, у тому й на самого Грушевського. Підготовляючи собі і своїм однодумцям поворот на Україну, писав він: "Ми відкидаємо боротьбу з Совєтською Росією, з комуністами-большевиками, явну і тайну: тактику оружних повстань і політику зривання з середини. Ми навчились шанувати в большевиках провідників світової революції, яким за все мусимо пробачити не одно з того, що нам боком вилазить..." "Ми переконалися також, — читаємо далі, — що об'єктивні дані, реальні умови українського життя, спадщина царської Росії не дають змоги будувати українське життя без замирення, без порозуміння з Росією. Зложивши пиху з серця, ми мусимо доходити добросусідських, доброзичливих відносин з нею, навіть ціною певних уступок, бо інакше не зійдемо з нинішньої мертвої точки." (Див. "Борітеся — поборете", Відень 1920, ч. 1, вересень). А знов у журналі "Воля", що його видавав тоді у Відні покійний В. Піснячевський, помістив Грушевський таку декларацію: "Які б не були помилки большевицьких провідників в українській політиці, як би не вилазила українцям боком діяльність їх аґентів на Україні, належить оминати всякого конфлікту з большевизмом, шануючи загально-людську вагу соціялістичної революції, яку веде він. Сього не треба забувати. Особливо ж недопустимі які-небудь удари в спину большевикам під час наступу на них світового капіталізму та його наймитів.

Українцям, яких уся будучність у їх трудовім народі, не можна бути дезертирами з соціялістичного фронту до буржуазного. Се одно. А друге те, що які б не були хиби большевицької політики в українській справі, ми не повинні спускати з ока, що все таки скорше з ними, ані ж з яким небудь іншим російським урядом, чи партією, можемо сподіватися порозуміння." (Див. "Воля", Відень 1920, т. III, ст. 446-7).

Так перекреслив Грушевський усе те, що писав про москалів у своїх статтях "На порозі нової України".

Після довгих переговорів большевики вкінці згодилися на поворот М. Грушевського і його ґуртка, але лише на культурну працю.

Грушевський на ці умовини пристав і, вернув-

шися до Києва, віддався виключно науковій праці, не встряваючи в політику. Проте це не врятувало його від пімсти червоних москалів. Сталін кінець-кінців велів зарізати великого українського історика, який і своїм недавнім минулим і розгорнутою вже по повороті національно-культурною роботою, що очевидно мала величезне політичне значення, стояв навпоперек асиміляційним плянам червоної московської імперії.

6. Причини й джерела федеративних поглядів Грушевського

Щоб зрозуміти погляди Грушевського на завдання інтеліґенції в ділянці громадського, політичного й державного життя, треба завжди пам'ятати, що він був часовим представником українського народництва, яке вело свій початок від Кирило-Методіївського Братства.

Грушевський сам про це нераз заявляв, то ж саме в цих його заявах і належить шукати джерел його політичних поглядів.

Народ для нього був Геґемон. "Я — писав Грушевський у "Борітеся — поборете", — був вихований у строгих традиціях радикального українського народництва, яке твердо стояло на тім, що в конфліктах народу і власти провина лежить на стороні власти, бо інтерес трудового народу — це найвищий закон всякої громадської організації і, коли в державі цьому трудовому народові недобре, це його право обрахуватися з нею."

"В минувшині — пише він далі — ми ніколи не були приклонниками незалежности в ходячім, вульґарнім розумінню сього слова. Мати власну армію, митну сторожу, поліцію, в'язниці і шибениці, — се ніколи не захоплювало укр. народників. Наскільки се все мусіло б зістатись невідлучним атрибутом громадського пожиття, українські народники вважали за краще принаймні розложити сю неприємність на більшу спілку, на ширшу федерацію. В федеральнім устрою сі атрибути значно б зменшили, він зневтралізував би багато боротьби, напружень, інтриґ, за які правлячим кругам приходиться одних людей садити до Іванової хати, а других займати наглядом і репресіями проти них та витрачувати гроші на утримання армії та кордонних охорон на державних границях, які любісінько могли б бути просто межами федеративних штатів, і т. д.

Така була наша стара "ідеологія", призабута в гарячці останніх літ. Коли почали лунати перші голосні оклики за незалежністю, почавши від Ukraina irredenta Бачинського і "Самостійної України" РУП, українські народники старших категорій ставилися до сих окликів з великим скептицизмом, побоюючись, що з свого самостійницького яйця вилупиться шовіністична реакція і всякі націоналістичні авантюри" (див. Українська партія соціялістів-революціонерів та її завдання. "Борітеся — поборете", ч. 1, вересень 1920, ст. 46-48).

Так думали українські народники на чолі з М. Грушевським і в 1918 р. напередодні проголошення України самостійною, як про це писав він у одній із своїх тодішніх статтей. "Усім учасникам — каже він — пам'ятно, з яким ваганням соціялістичні українські партії приймали се гасло... Мовляв, "гасло самостійної України стало гаслом боротьби не тільки проти Совєтської Росії, але в значній мірі й проти соціялізму, навіть скільки-небудь послідовного демократизму" ("На порозі нової України").

Свій погляд на взаємини народу й державної влади висловив був Грушевський уже на початку своєї діяльности в статті про так званих "татарських людей", що виходили з послуху своїм князям. Він їх оправдував, виходячи саме з пріоритету народної стихії. Як знаємо, М. Драгоманів у рецензії на цю статтю в "Народі" виступав проти такого погляду, стаючи по стороні княжої влади.

Грушевський, що ставився тоді неприхильно до Драгоманова під впливом Вол. Антоновича й Ол. Кониського, був дуже діткнений його критикою й довго не міг йому її забути. Але з роками його негативне ставлення до Драгоманова змінилося на позитивне, проте, як бачимо, народницьких поглядів на взаємини народу й державної влади він таки не позбувся.

Кінець.

ПОПУЛЯРНА

УКРАЇНСЬКА РАДІОГОДИНА

В ЧІКАҐО

ЕУ 4-5348 — Л. і С. САМБІРСЬКІ

1365 N. HOYNE

2 рази в тижні: — П'ЯТНИЦЯ — СУБОТА — 2 рази в тижні:

Год. 6.30 вечора. — W. H. F. C. 1450 — F. M. 97,9

ПОДАЄ:

Міжнародний політичний огляд і коментарі, вісті з України, новини з українського громадського життя, передачі для дітей і молоді, літературно-музичні авдиції, гуморески, спортову радіохвилину, передачі про Україну англійською мовою, виступи представників Товариств, інтерв'ю, календар імпрез, оголошення купців і промисловців та інші цікаві новини.

Роман Лисняк

КЛЮБ "КІТ МУРЛИКА"

Оркестра: Професора Івана Взутого.

Менаджер: Доктор філософії і психології Аркадій Сонечко.

Вісім кельнерів рухається як один: мовчки і легко, як на ґумах. Кожний із них є оптометристом. Одинокою лектурою для них є читання побажань гостей — виключно лікарів, інженерів, адвокатів, заможніх і батьків народу.

Тому пів року кельнер Тарас Байдун випустив із рук підставку на горнятко. Наступив майже бомбастичний скандал і невідкличне відпущення з роботи.

Неможливо, щоб у кімнатах клюбу "Кіт Мурлика" болів зуб. Там абсолютно не можна пережити чогонебудь неґативного. Там тільки панує абсолютне. Символом клюбу є тіло з його всіми видумами. Котлети ґублять глузд кусника м'яса і стають серйозними мистецькими творами.

Сьогодні, як завжди, адвокат Майк Бурдун сидить при столі число три. Його замкнений рот радикально приглушує жування.

До цього професор Іван Взутий грає баллядy Шопена. Адвокат Бурдун їсть рибу. Десять пальців вилок роздирають її як гарфу. Але одна кісточка продирається крізь контролю його ґуб і застрягає в гортанці. На хвилину адвокат Майк Бурдун забуває техніку ликання і наслідком того розвівається біля нього атмосфера гідности. Його віддих стає надуванням бальону, очі сльозять як келихи, а обличчя набирає червоного кольору склянки з суницями.

Майк пуфкає, гаркає, стогне, махає руками проти невидимого ворога і в ту ж секундy віддав би за ложку повітря цілий свій маєток і карієрy.

Доктор Сонечко приглядався цій катастрофі з буфету. Зблід. Імунітет клюбу "Кіт Мурлика" був у великій загрозі. Бачив як тиснення крови гостя досягало вершка Евересту.

Ніхто з сусідніх столів не відважився поклепати терплячого по спині, бо він міг при тому захлиснутися останнім ликом повітря. А потім було б тіло і тільки тіло!

Як бридко!

Доктор Сонечко мусів рятувати ситуацію та ім'я клюбу "Кіт Мурлика". Він підбіг до адвоката Майка Бурдуна і вирвав з-під нього крісло. Поважне тіло адвоката повалилося на долівку. Тепер кісточка покинула горизонтальне положення і сховзнулася безжурно в живіт. Ситуація була врятована. До доктора Сонечка летіли усмішки і поцілунки як стадо голубів-листоношів. І з цим моментом він став диктатором смерти!

"Вмирати заборонено!" читали гості з його обличчя наповненого життям і певністю володаря. Із великим задоволенням відчули всі, що на всі часи клюб "Кіт Мурлика" залишиться замкненим для смерти.

По всіх сальонах довкола клюбу "Кіт Мурлика" оповідали леґенди про його безпеку.

Погідність відчувалася між стінами клюбу. Він був такий неподібний до спокою санаторії, лікарні чи похоронного заведення. Там ніколи не можна вмерти. І то з двох причин: гості плекали велике упередження до смерти, вона була заборонена дирекцією клюбу.

Приватний лікар інженера Гортанки втратив усяку надію на видужання свого пацієнта. День за днем він тонув у відході. Його не можна було вдержати в ліжку. Він винайшов, що статистично більшість людей умирає в подушках і перинах. Інженер Гортанка мав ґігантський страх перед смертю. Перебував довго в туалеті і годинами висиджував у ванні, бо є менш відомо про смерть в цих місцях.

Один приятель Гортанки розповів йому про клюб "Кіт Мурлика". Там ще ніхто не вмер!

Інженер Гортанка щодня приходив до клюбу "Кіт Мурлика" і не вмирав. Товариство оповідало собі чуда. Сміятися проте не випадало. Літератори і містики стали постійними патронами. Фейлетони появлялися з частотою зірок на небі. Клюб "Кіт Мурлика" став місцем чудес!

А тому, що багато людей із верхів суспільства мали страх перед смертю, то клюб "Кіт Мурлика" був усе переповнений аж поза ґардеробу, що також була заліплена написами "Вмирати заборонено!"

Одного вечора менаджер доктор Сонечко натрапив у темноті на збанок із фарбою, якою малювали написи "Вмирати заборонено!", впав, зломив собі хребта і помер у ґардеробі під гачками число двістіодин до двістідев'ятдесятдев'ять.

Гості здрігнулися. Власники плащів і капелюхів на гачках двістіодин до двістідев'ятдесятдев'ять відмовилися відібрати їх. На наступний вечір клюб "Кіт Мурлика" світив пусткою, хоч професор Іван Взутий далі завзято грав баллядy Шопена.

Клюб "Кіт Мурлика" скрахував. Цілими місяцями його кімнати були замком для пороху і павутиння. Вкінці сусідній погребник винайняв їх на поширення свого заведення.

Скинути написи "Вмирати заборонено!" було його першою роботою...

Українська

Радіопередача

М. СЛИВКИ

і

М. ПАВЛИКОВИЧА

в Чікаґо

Радіовисильня WOPA на хвилях 1490

Кожної суботи в год. 2-ій

2025 W. Walton St.

Chicago 22, Ill.

Д-р Ілля Витанович

У ПОХОДІ ДО ВОЛІ, ДОБРА І КРАСИ

(Закінчення з 10-го числа)

Коли в 1914 р. ок. 500 маленьких кооператив у Галичині об'єднували ок. 100.000 членів, то перед II. світ. війною верховна організація зах. української кооперації РСУК об'єднувала під своїм прапором ок. 4000 к-в із 1.5 мільйонами членів, а в тому скооперованих около 80% селянських господарств. До приходу большевиків на обмеженій зах. українській території, що на ній тільки (у трьох воєвідствах) польський уряд дозволяв діяти РСУК, розпоряджала українська кооперація ок. 100 міл. злотих власних фондів, а загальні її обороти перевищували 1 більйон злотих.

Та при нагоді вшановування історичних традицій українського кооп. руху важно не тільки переглядати самі цифрові зведення його господарських і організаційних досягнень. Вони може з поступом часу й економічного розвою не зможуть імпонувати прийдешнім поколінням. Важніше натомість з достатньої вже часової перспективи нагадати й зберегти пам'ять для майбутнього про ті моменти та рушійні сили, які стимулювали український кооп. рух, давали йому особливе забарвлення й окрилювали громадську амбіцію широких українських мас.

Важно також підкреслити деякі особливі притаманності українського кооп. руху, виразніші нам тепер з історичної перспективи.

Український кооп. рух від самих своїх початків тісно сплетений із загально-національним нашим поступом і визвольними змаганнями. Суспільно-національні провідники українських народніх мас не були "кающіся дворяни", які нещиро - штучно створювали собі ідола-божище з мужика і його нужди. Такі прояви в українськім народницькім русі дуже виїмкові. Бо вони — ці українські провідні люди — переважно самі з народу, його власні, більше освічені діти, вони "реальні ідеалісти", не здаються пасивно на стихійну народну мудрість, ані не сприймають проблематичну суґестію, що "буття визначує свідомість". Артільний батько Микола Левитський у 1898 р. на пам'ятній дискусії з рос. марксистами в Вольному Екон. Обществі в Петербурзі м. і. дотепно відказував не тільки рос. марксистам, що він "хоче міряти цивілізацію кількістю ідей, а не кількістю витоптаних личаків..."

Подібно і не в одному місці в тих часах ставить справу І. Франко,[5]) дарма що саме тепер большевики так цинічно викривлюють його погляди та його соціялізм. Франко переконаний, що "віз цивілізації порушують ідеї", він м. і. й обурюється також на те, що й самого Шевченка деякі круги в нашому громадянстві намагалися інтерпретувати надто клясово, тільки як речника протесту проти кріпацтва, а не як речника національних ідей, як "поета, що обняв душею всю Україну..." Франків соціялізм не визнає примату клясової боротьби в середині українського громадянства і не визнає він віри в якусь "містичну волю народу і його якусь вроджену інстинктову здібність до осягнення правди в суспільних відносинах, коли йому тільки не буде перешкоджувати збюрократизована інтеліґенція", як це приймали рос. народники, і такий підхід підказували тодішній українській молоді, що збиралася служити народові.

Перебудова суспільности — казав Франко — не доконується сліпими інстинктами. Мобілізація мас до чину вимагає попередньої підготови, піднесення їх освіти і культури.

Євген Олесницький, довголітній провідник зах.-українського селянства і один із найкращих піонірів українського кооп. руху — любив частіше повторювати, що "з бідними політики робити не можна". Освідомлювання народніх мас мусить іти в парі з його економічним піднесенням.

Українська наддніпрянська молодь, наражуючись на закиди опортунізму, перемогла після 1905 року оте призирство, помітивши, що маси можна підняти й на революцію, але й використати неосвідомлені проти їх власних соціяльних і національних інтересів. Тому вона після того досвіду згущує ряди старшої інтеліґенції в органічній громадській праці і в кооперативній роботі бачить важливу підготову й засіб освідомлення народніх мас до змагань за соціяльну самооборону і національне визволення.

У 1909 р. на освітно-економічній конґрес до Львова з'їхалися передові громадські діячі, в великому числі власне кооператори з обох займанщин, щоб порозумітися в справі одностайного спрямування акції економічного піднесення народніх мас та їх національного освідомлення.

У 1913 р. на Всерос. Кооп. Конґрес, який відбувся в Києві, їздила делеґація кооп. діячів Галичини для контакту з братньою кооперацією над Дніпром. Цей Всерос. Кооп. Конґрес був знаменним показом. Його господарем були місцеві українські кооперативні організації Києва. Один чужинець, який був учасником того Конґресу, ось як описує пізніше його настрої[6]): "...Це не був Конґрес, а хвилююче море всіх станів, віровизнань та всіх національностей, що їх вміщала в своїх межах імперія рос. царів... На Конґресі дійшло до бурхливих сцен, яким не бракувало й драматичних моментів. Питання про творення союзів, а з тим питання федералізму і централізму в союзному будівництві перенеслося в національну площину і сильно загострило справу... Загальна була з того приводу опінія, що це ведеться боротьба москвинів зі свободолюбним Півднем..."

Російський історик, згадуючи цей конґрес каже, що він "дав нагоду до маніфестацій українських сепаратистичних аспірацій, які проте мали помірковану форму аргументу за федеративну систему союзного будівництва в противагу централістичним намаганням моск. кооператорів.[7])

За кілька літ від 1905 р. до І. світ. війни в кооперативній організації виховалися кадри найсвідомішого елементу в Україні, які дали велику допомогу в часі визвольних змагань і в будівництві

молодої української держави. Знаємо, що делеґати від кооперативних організацій, це був найбільше конструктивний елемент у Центральній Раді, ціннe зокрема було їх посередництво між молодим урядом і найдальшими закутинами в краю, контакт із закордоном, не кажучи вже втримування господарського ладу в тих часах революційного розстрою. В самому уряді, у всіх його змінах ми бачимо на постах премієрів, міністрів, шефів департаментів видатних кооп. діячів — згадати б хоча найвидатніших з них: славного професора-економіста світової слави, Михайла Туґана-Барановського, запопадливого господаря, міністра фінансів Христофора Барановського, Бориса Мартоса і ін.

Також при революційній зміні на постах місцевої адміністрації, скрізь по краю вільним обиранням населення зайняли позиції місцеві кооперативні і земські діячі, які мали опінію ліберальніших і рівночасно заслужений уже авторитет позитивно-творчої, суспільно-господарської праці на місцях. Очевидно з розвоєм революційних подій, переможені демагогічними гаслами й терором большевицького окупанта падали жертвою саме вони перші.

Західньо-українські землі, які ввесь час І. світової війни й відтак війни за українську державність із Польщею були тереном боїв, вкрилися були руїною. Та ще більше загрожувала моральна руїна через невдачу визвольних змагань. Від тієї руїни врятував утомлену й пригноблену людність власне кооперативний рух. Він став гоїти не тільки матеріяльні рани, завдані війнами й грабежами окупантів, — він став для широких народніх мас гейби продовженням визвольних змагань, вони спрямовували всю свою тугу за власною державністю в кооперативну самоорганізацію. Мріючи не так про "державу в державі", як дехто перебільшує, а радше реальними змаганнями, засобом суспільно-господарської організації взялися створювати необхідні вартості, яких так бракувало нам у часі революційного державного будівництва.

"...З моральних сил в українському народі і з його лицарського духа, що ожив серед світової війни і особливо скріпився серед незабутньої зустрічі української землі з рідним національно-державним зривом, виросла як перший благодатний прояв невмірущої життєздатности народу... наша повоєнна кооперація..." характеризував вірно і без пересади це піднесення один із провідників того руху, незабутній О. Луцький.[8])

І ось недавно, мабуть один із молодших учасників того здвигу[9]) в літературному нарисі, присвяченому роковинам смерти довголітного провідника західньо-укр. кооп. руху Ю. Павликовського, щирим словом — спасибіг йому — згадав про тих головних учасників руху, які повернувши з визвольних змагань із свіжими ще ранами на душі й тілі, все ж зберегли свої моральні сили й підняли інших. Тоді "по містах і селах піднялись до мирного змагання люди, які в дні звичайної боротьби вели за собою сотні й курені, співали про Червону Калину й козацьку славу, і вірили... безмежно вірили в перемогу справедливости. З ними разом нога в ногу ставали в одну лаву батьки й діти села, бо хотіли України, великої, багатої і щасливої..."

Початки не були легкі, — були невдачі й недомоги і не було б пізнішого дива, якщо б подвижники нашого кооперативного руху не мали попереднього бойового гарту, якщо б вони в своєму ентузіязмі в дрібних крамничках, касах, молочарнях не бачили засобів до вищих цілей.

І порівнююче скоро з мобілізації дрібних сил стали виникати дива: з наших сіл і містечок почали зникати їх довговічні головні інституції — брудні коршми, а на їх місці появлялися модерно встатковані молочарні. Лихва, яка стільки сліз, поту і крови висмоктала з наших сіл і містечок, була цілковито ліквідована. Кооперація виключила несовісного, економічно деморалізуючого посередника в збуті плодів праці українського села, і праця перестала бути прокльоном. Росла гордість творчого труду українського хлібороба, об'єднаного в змаганнях, і його віра самого в себе.

То й не треба забувати, що не в дрібних крамницях, касах, молочарнях справа, а в перемозі довговічної неволі при їх допомозі, при допомозі ніби "дрібних діл", об'єднаних і спрямованих на великі цілі.

Не маю тут змоги докладніше перечислювати й ілюструвати цифрами господарські досягнення зах.-українського кооп. руху між двома світовими війнами, хоч вони важні й цікаві (вони вже закріплені в нашій кооп. літературі і хоч би в Енциклопедії Українознавства). А зрештою неодин і скаже: "таж усе те пропало". Так, пропало, змарнувалося багато нашої праці. Та не пропало й дбати треба, щоб на майбутнє не пропало щось важніше за оті добра, що їх можна набути та ще й помножити.

Не пропадає навіть під такими ударами, що ми їх зазнали, переміна-настанова духовости української людини, вигартована збірна воля до змагу, самодопомоги, свідомість почуття безпеки в солідарній громаді і віра у власні об'єднані сили, що їх виробив-виховав наш кооп. рух. (Хіба ж не доводиться нам і тут — буває — чувати і від своїх земляків давніших еміґрантів і від чужинних обсерваторів нашої поведінки, що "ви — мовляв — якісь інакші..."?)

Колись чужинні гості, які приїздили до нас і приглядалися до нашої кооп. організації, підмічували — краще як ми самі — дійсно найголовнішу прикмету нашого руху, як оті дрібні господарські, кооперативні підприємства, які не могли імпонувати своїми розмірами, дивували любов'ю й повагою, що їх мали до них членські маси, яким вони були успішною школою громадської самоуправи, лабораторією й мірою людських суспільних характерів.

Друге, що дивувало чужинних обсерваторів у нашій кооперативній організації було те, — як змогли ми об'єднати й економічно зацікавити такі дрібні господарства, які поодинці вже просто не давали мінімум існування родині. Тимчасом об'єднані висилали стандаризовані плоди своєї праці до змагу на далекі чужинні ринки з чотиролистим знаком щастя. Дивувало деяких чужинних обсерваторів і те, що наш кооп. рух ще й тим хвалився, що він боронить, захоронює кооперативним об'єд-

нанням оцю дрібну приватну власність, — бо він цінить її, — він цінив право праці на власність і справедливий її розподіл. Наш кооп. рух, доцінюючи орієнтацію на кооп. організацію споживача, як один із засобів суспільної реформи й народно-господарського плянування, але в силу наших специфічних обставин — зберігаючи основні кооп. принципи, — випробовував різні види кооперування, зокрема більше придавав уваги захистові в кооп. організації дрібного продуцента, самообороні праці, допомозі дрібним економічним силам об'єднаним включуватися в модерне господарство з його технічним, культурним і суспільним поступом. І хоча це були трудніші форми кооп. будівництва, зате вимовніші, якщо йде про реалізацію кооп. ідеалів, пошану прав одиниці в самоуправній громаді, збереження її творчого інтересу в колективній співпраці.

У метафорах декого й з наших кооп. діячів про "кооперативну республіку" не йшло про принципову настанову проти держави та певні необхідні її компетенції в суспільному регулюванні народного господарства. Не претендував український кооп. рух на монопольне всеохоплення народного господарства (бо тоді перестав би бути собою), а змагав стати одним із його автономних секторів і не з виїмковими а з рівними правами до старту. Не все, та ще й згори, і не всі господарські ділянки можливо охопити зразу кооперативною організацією. Та хоч і повільніший часто в акції, наражений також на небезпеки зі своєї середини (небезпека збюрократизування кооп. працівників, втрата ідейного контакту з широкими масами членства, некритичне наслідування некооперативних підприємств у господарських стремліннях без уваги на основні власні принципи і т. д.). Кооп. сектор виявляв себе важливим рівноважником суспільних сил і фактором економічної рівноваги. Адже ж навіть советський режим, де кооп. фактор правна фікція, послугується ним для рівноваження ринку, ясно, що не з гуманних ні суспільно-етичних мотивів, тільки примушуваний обставинами, раз-у-раз повторюваними кризами в системі тотальної етатизації економічного життя. (Колгоспні ринки, дозволене повищення цін у заготівельній акції кооператив, тощо).

Отак згадуючи минуле українського кооп. руху з думкою про майбутнє, цінимо й нині тих, які мають відвагу та силу волі братися за дрібні справи, організувати й порядкувати їх, задивлені у велику мету, — хоч їм приходиться не вперше починати від основ. Найвеличніші храми збудували ті, які декілька разів починали відбудовувати основи з руїн без надії, що дожиють їх завершувати.

Без підготови малих підготовчих діл шкода деклямацій про великі!

Кооперативизм указує деякі способи реалізації справедливого суспільного ладу модерної доби, яка в прискореному темпі технічного прогресу виявляє такі склонності до суспільних скрайностей і суперечностей.

Кооператорам закидали й закидатимуть, що вони своїми дрібними ділами спинюють соціяльний прогрес. Та ми, українські кооператори не тільки з глибоким сентиментом і набожною пошаною, а й з реальним переконанням згадуємо українського господаря-хлібороба, як то він, бувало, трудився в жнива, не помічуючи чергування дня з ніччю, а відтак у золоту осінь з гордістю творця милувався вислідом своєї праці та приказував: **"буде мені, буде й людям!.."** Йому не було байдуже, що про нього та його рід скажуть люди.

Високо-етичне почуття справедливої асоціяції свого власного й людського — глибоке в душі української людини, в духовості нашого народу, воно ж практично випробуване в кооперативній системі. Зберегти оце природне й із законом Божим згідне сполучення власного й людського при допомозі кооп. організацій, це й буде запорука збереження національного здоров'я нашого в мабутньому.

---

[5]) Порівн. деякі його статті в збірці "В наймах у сусідів", Львів 1913, статтю: "Суспільно-політичні погляди М. Драгоманова", Л. Н. В. 1906, ст. 226-240 та ін.

[6]) Fuckner: Die russische Genossenschaftsbewegung 1865-1921, Leipzig 1922, ст. 69.

[7]) Пор. The Co-operative Movement in Russia during the War I. Oxford Univ. Press, 1929, ст. 912.

[8]) Порівн. Вступ до "Резолюції VII Краєвого З'їзду" — Львів 1932.

[9]) У. Скит: Шостий Змисл, у роковини смерти Юліяна Павликовського, "Овид" 1957, ч. 7-8, ст. 19-20.

Володимир Несторович

КРИЛАТИЙ РОЗВІДЧИК

(Одна з безлічі подій, що в другій світовій війні заважили на долі людей)

— Маємо гостей, — сказала пані Мартинів, як тільки відчинила на дзвінок двері і побачила свого чоловіка, що повернувся з праці.

— Ну, хто такий? — спитав він.

— Побачиш сам, — відповіла і впровадила його відразу в одиноку їх кімнату, яка була біля кухні.

Пан Мартинів розглянувся швидко і розчарований перевів очі на дружину.

— Навіщо дуриш...

— Та слово чести! Розгляньсь краще...

Він розглдав меблі за чергою і врешті завважив у кутку канапи клубок пір'я. Підступив ближче.

Був це голуб. Спав.

— Голуб? — здивувався.

— Подумай собі: я мала відчинені вікна і нараз він влетів, сів на канапі і зразу заснув. Я пробувала його кормити, але він не хотів нічого їсти.

Тільки тепер завважив пан Мартинів, що недалечко стояла мищина з намоченим у молоці хлібом.

— Але не будь його! — крикнула дружина, ко-

ли чоловік нахилився з цікавістю до птаха і хотів його погладити рукою.

Голуб не прокидавсь увесь вечір і спав ще й тоді, коли подруги полягали спати.

Ранком голуб спав далі, наявно без просипу щільно втулившись у куток канапи. З тим пан Мартинів пішов на службу, порадивши дружині при сніданку, щоб голуба не будила. Коли вже добре, мовляв, зголодніє, то прокинеться сам і сягне дзьобом до мищини.

Саме тоді добігав перший місяць війни німців із Совєтським Союзом і дивізії Гітлера блискавичною стратегією вбивали клин за клином у большевицькі фронтові лінії. Мартинів, як кожний українець, був сповнений надіями, що доля несе Україні великі історичні зміни. Він пильно вчитувався в воєнні звідомлення.

Про дивну історію з голубом натякнув цього дня комусь із тих, що з ним працювали. Було це в західній Польщі, отож його довкілля було польське, подекуди фольксдойчерське і німецьке.

Коли повернувся знову до дому, голуб куняв уже на печі, на півнизькій шведській кафльовій печі, і... все ще спав.

— Коли я після твого відходу ввійшла знову в кімнату, в нього були відчинені очі, — оповідала дещо притишеним голосом пані Мартинів. — Я його накормила. З'їв небагато і досить неохоче. За якийсь час я завважила, що він уже на печі і спить далі.

— Чому ж він аж такий сплячий? — здивувався.

— Ти знаєш, — сказала притишеним голосом — він має на нозі перстень...

— Що? — аж скрикнув Мартинів. — То значить, що це не будьякий голуб, а поштовий... Треба може завтра зголосити...

Але до "завтра" не довелось чекати. Ще не встиг пан Мартинів стравити обіду, як на сходах затупотіли тяжкі чоботи. Задзеленькав дзвінок у передній і двох кремезних "шуцманів" ввалилось у мешкання.

— У вас тут голуб... — заявили.

— Так. Ось він спить на печі, — сказав пан Мартинів, відчинивши широко двері до кімнати.

Різким рухом стягнули його з печі, подивили на перстень на ніжці, потім зосередили гострі погляди на господареві хати.

— Чому ви не донесли негайно, що до вас попав російський поштовий голуб? — гукнув один із німців.

Тільки в цей мент освідомив собі Мартинів, що впав у погану халепу. Почав швидко оправдуватись, але відчував, що навіть для нього самого вживана ним аргументація не переконлива. Було ж очевидне, що голуб, який нічого не хотів, як тільки спати, мусів відбути предовгу дорогу і мусів бути чиїмсь емісарем. Зважившн воєнний час — не трдно було доміркуватись, що він на послугах ворожої розвідки... Зрештою думки в Мартинова стали каламутні.

Він помітив, як із перших слів німця побіліло лице його дружини. Вона, хоч майже не знала німецької мови, вмить схопила грізну складність ситуації і почала силуватись на вияснення, які негайно перекладав їй чоловік ліпшою німецькою мовою.

...Ось у це вікно влетів голуб, сів відразу на канапу, спав, жаль було будити, нічого не доміркувались, перстеня не було видно...

— Чому ж саме до вас залетів? — спитав другий "шуцман".

— Був смертельно втомлений, сили його крилець заломились, ну і влетів у перше відчинене вікно, яке трапилось по дорозі, — об'яснював пан Мартинів. — До того ми на третьому поверсі і йому було найближче...

Поліцисти вислухали все те, час-до-часу переглядаючись, а потім наказали їм зібратись і піти разом на дальше слідство. Подорозі кудись телефонували і завернули до місцевого "ґестапо", де передали Мартинів і нічим не схвильованого злощасного голуба іншим "уніформам".

Переслух тягнувся довго. Пана Мартинова допитувано окремо й окремо паню Мартинів. Коли врешті зведено їх разом, першому не важко було свердити велике схвилювання дружини. Її походження зі столиці України (дарма що вже 20 років жила поза її межами, придбавши польське громадянство), насунуло ґестапівцям різні думки і в допиті було багато брутальних ноток та фантастичних підозр.

Їх відіслали до дому, але вже через два дні покликали знову, далі допитувати. Їх крилатий гість мав у перстені важливу вістку військового значення. Таке заявив штурм- чи оберштурмфюрер тайної поліції. Через те провина подружжя Мартинових набирала особливого посмаку. Цим разом слідчий був іще більш аґресивний. Стараючись їх застрашити, цинічно натякав на концентрак ("їм бестен фалле") і виявляв повне недовір'я до заяв, які йому в нескінченість складала обвинувачена пара.

Після кількох важких годин знову вільно повернулись до хатнього порога. Але нервозна напруга, безсонниця, розшуки за свідками (ствердити те, що пані Мартинів 20 років не виїздила за кордони Польщі), як теж днем та ніччю непевність особистої безпеки — все те дратувало їх і виснажувало. Врешті "хтось", "десь" розглянув іще раз цілу справу і вона притихла.

Але з цього часу тайне поліцейське око особливо пильно стежило за подружжям Мартинових, а в особистих актах залишилось записано, що в їх хаті був крилатий сов'єтський розвідчик і що вони його приховали замість негайно кого-слід про це сповістити.

У той час можна вже було їхати до Львова. Пан Мартинів рвався туди, щоб відвідати родину, як теж щоб розглянути, що найдеться ще в їхньому мешканні, залишеному колись на произволяще. Але для цього потрібний був дозвіл. Поліцейське око далі підозріло совгалось по фіґурі "петента", заглядало в акти і прохання "було тимчасово відкинене". Коли врешті, після довших заходів, виїхали вдвоє до Львова, то не трудно було там на місці відчути зацікавленість ними німецької поліції.

Згодом німці заняли Київ, а ще згодом німецькі дивізії загнались далеко на схід, скерувавши свої удари вбік Кавказу і Волги. Дорога до столиці України була за спеціяльним дозволом відчинена теж для "цивілів". Пані Мартинів в'янула з туги за сестрами, що їх давнім-давно, ще в 1919 р.

Ігор Соневицький

УКРАЇНСЬКЕ МУЗИЧНЕ ЖИТТЯ В ЗДА

У цьому загальному огляді маємо на увазі передусім вияви музичного життя людей того середовища, що пройшли таборову скитальщину в Європі. Хоч побут у таборових умовинах стояв на низькому життєвому рівні, одначе він давав людям деяке забезпечення для прожитку, відкриваючи можливості до різнородної активности. Вона проявлялася не тільки в безчисленних аматорських, але й у високомистецьких виступах (згадати б хоч хорову капелю "Україна" під дир. Н. Городовенка).

Переселення до ЗДА було зворотом у житті скитальців. Під впливом буйної діяльности в попередньому етапі нова еміґрація виявляє спершу велику продуктивність, але дедалі інтенсивність пульсу послаблюється. У чому справа? Переселенці стали перед цілою низкою проблем, зв'язаних із їх існуванням. За турботами буднів минав час. Розмах суспільної діяльности зменшується. Згодом прийшли й інші справи, пов'язані з американським життєвим стандартом: проблема забезпечення життя на майбутнє, шукання за більшими вигодами, тощо.

Мистецька діяльність наших музик-інструменталістів натрапила на новому ґрунті на різного роду труднощі. Мистці опинилися в центрах великої конкуренції, куди приїжджають мистці з Европи та інших сторін світу зі світовими іменами, а в спілках зорганізовані тисячі членів-професіоналістів. Проте деякі наші виконавці зуміли великими своїми зусиллями промостити собі шлях на американські естради. Чимало наших інструментальних солістів улаштували свої самостійні концерти перед українською публікою або в офіційних концертових залях перед інтернаціональною авдиторією. На жаль, більшість наших інструменталістів була приневолена зредукувати працю над собою та взятися до педагогічної діяльности, а то й до непрофесійної роботи. Такі обставини гальмують їхню концертову діяльність.

Що торкається музичних педагогів, то по приїзді до ЗДА дехто, хочби з уваги на мовні труднощі, відкрив свої власні студії для українського музичного дорослу. Інші дістались до американських шкіл, але згодом здебільшого зрезиґнували, невдоволені з організації тутешнього шкільництва, що помітно відбігає від европейських метод. Потім більшість наших музичних педагогів об'єдналися в Український Музичний Інститут, що становить тепер доволі міцну організацію.

Наші співаки-солісти також не знайшли сприятливих обставин. Самостійні концерти не оплачувалися, а принагідні виступи на академіях чи святкових концертах давали змогу виступати тільки вряди-годи. Проте навіть наші співаки з найстаршої ґенерації, які вже мали вироблене ім'я, пробували виступати на концертах, забуваючи, що кар'єра кожного співака обмежена віком та що спізнені виступи зривають в очах молодшої ґенерації авреол, здобутий досягненними з тієї доби, коли ще знаходилися в добрій формі. Співаки середньої ґенерації примушені були шукати для прожитку становищ у зближених ділянках, наприклад у дяківстві, або набували нові професії, виступаючи тільки принагідно. Серед наймолодшої ґенерації співаків зустрічаються талановиті одиниці, одначе чимало пересічних голосів попадають у тенети несовісних учителів співу, що міражами надзвичайної кар'єри використовують їх матеріяльно, а по роках лишають у трагічній депресії.

Хорове мистецтво стоїть, на жаль, на низькому рівні. Годі ставити високі вимоги до хорів у малих місцевинах, де важко навіть за відповідних дириґентів, але говоримо про наші центри. Де причина? Коли життя в таборах дозволяло на міцнішу організацію хорів, то люди у вільній країні не квапляться до хорових організацій. Від хористів вимагається не тільки доброго голосового матеріялу та музикальности, але й хорової дисципліни, витривалости в праці та любови до рідної пісні. Одначе в наших обставинах ентузіястів хорового мистецтва не багато; отже склад хору змінюється раз-у-раз, бо одні співаки вибувають, нові прибувають. Доводиться нераз притягати їх довгими запрошуваннями і принуками та й то тільки хіба на принагідні святочні виступи, а це не дозволяє дириґентові розвинути систематичний плян праці, щоб можна було показати нашу пісню перед своїми й чужими у пристойному виконанні.

Єдиним хором у ЗДА, цупкіше зорганізованим, що міг би якслід вив'язуватися зі своїх завдань, це "Капеля Бандуристів", бо в її склад входять репертуарні хористи з бездоганним голосовим ма-

---

там залишила. З'явилась довгожданна нагода! Боже Всемогутній! Подали прохання про дозвіл.

Зусилля були даремні. Надія гасла все більше. В актах "Гестапо" була занотована історія з поштовим голубом. Кілька хвилюючих розмов у поліції, письменна заява не втручатись у політику, запити в Києві з боку служби безпеки, чи справді "такі-то" там живуть і врешті — категорична відмова. Справжній аргумент був не дуже прихований ("щось було неясне, мовляв, із голубом"), дарма що видвигали ще інші причини, переплутуючи навмисне прізвища сестер, що давно повиходили заміж, і інші інформації, що їх склала пані Мартинів. Приватним шляхом подружжя дістало вістку, що одну з сестер переслухувало двічі київське "Гестапо".

Після настирливих дальших прохань, що їх пан Мартинів під тиском туги своєї дружини, вносив до поліції, прийшов дозвіл на виїзд до Києва "для побачення з родиною", але Київ був уже тоді знову підсовєтський...

Так і не довелось пані Мартинів зустрінути рідних.

А все те завдяки непрошеному гостеві, символові миру, якому відобрали оливну вітку, а заставили бути інструментом війни, всадивши на ніжку металевий перстень...

УКРАЇНСЬКИЙ МУЗЕЙ У КЛІВЛЕНДІ

(Ніби репортаж)

Мав я нагоду бути в Клівленді й зайти до Українського Музею. Приміщений він в одній досить великій кімнаті під Українською Православною Церквою св. Володимира на 11 вул. Захід ч. 2280, яка вже п'ять літ безінтересовно дає гостинність цій культурній установі.

Кожного відвідувача прохають записатися до пропам'ятної книги музею. Там списана ціла його історія. У Клівленді він існує від 1952 року. Заснований старанням проф. Леоніда Бачинського.

теріялом. Одначе й вона бореться раз-у-раз із труднощами через недостачу належної підтримки загалу. З жалем треба ствердити, що куди краще зрозуміння справи виявили чужинці з ворожого нам табору, що зуміли зорганізувати повновартісний хор, створити добрі умови заробітку для хористів та стягнути до нього чималий відсоток і наших передових співаків.

Слід згадати про спроби постановок опер, а також про творення зав'язків українських симфонічних оркестр, що пройшли без більших успіхів. Причин невдачі треба шукати в недостачі інструменталістів, потрібних для повної обсади симфонічної оркестри. Ця справа не має великих перспектив і на майбутнє через брак зацікавлення в студіюванні оркестрових інструментів серед нашого музичного дорослу, який поголовно вивчає фортепіян або скрипку. Тому наші диригенти мусіли користати з чужих оркестр, як наприклад пок. Б. П'юрко, і в часі еміґрації в Німеччині і в ЗДА.

У пропаганді національної справи мистецтво займає незвичайно важливе місце поруч таких засобів, як масові маніфестації, бенкети, публікації книжок, тощо. Одначе ансамблеві виступи не можуть аж ніяк утримуватися власними силами, тобто доброю волею окремих людей. Вони мусять стояти на високому рівні, а це вимагає дбайливої організації та міцної моральної й матеріяльної підтримки загалу нашої суспільности та її проводу. Поки цього не буде, українське ім'я не здобуде собі відповідного місця в мистецькій ділянці на міжнародній арені і українська справа прогавить ще одну добру нагоду.

Діяльність українських композиторів може похвалитися деякими успіхами. Творяться та виконуються нові композиції, дарма, що не монументального характеру, появляються друковані твори, уладжується авторські вечорі. Треба відмітити також публікації музичних видань педагогічного плану для нашого музичного дорослу.

У ділянці музикології єдиною появою була монографія про композитора М. О. Гайворонського, пера д-р В. Витвицького.

Сторінки музичної діяльности української еміґрації в ЗДА ще не записані до кінця. Маємо надію, що по устійненні відносин серед новоприбулих справа наладнається якслід та доведе до кращого розвитку музичного життя в усіх його ділянках.

При музею є архів УВАН (5 відділ, "Харківський примірник") і Пластовий Музей. Останній у короткому часі переходить до Пластового Дому, який недавно куплений Пл. Станицею.

Кожну дрібничку, яку жертвовано до музею, записують до інвентаря й висилають подяку-поквітування. Ведуть точні картотеки, фотознимки вліплені до альбому, все що треба легко знайти й швидко полагодити. Видна справна адміністрація. Фонди музею дуже скромні: вдержується на власні сили. Меценатів музей не має. Ніяким тягарем для громадянства не є. Власні фонди добуває з дрібних своїх видань (поштівки, брошури) та з продажі книжок. Видавництво "Книгоспілка" в Нью-Йорку перевидає велику "Історію України" (томів 11) проф. М. Грушевського, яку позичив музей. За це дістає кільканадцять комплектів, які продаються, а грошей вживається на потреби музею.

Музей, поруч із збиранням біжучої преси та книжкової продукції, особливо дбайливо збирає матеріяли, які відносяться до життя й праці української спільноти, від початку поселення. Збираний матеріял ступнево оброблюється й опубліковується. На сторінках української преси дотепер були вміщені дописі про "Перших поселенців у Клівленді", "Українську пресу в Клівленді", "Книжкові видання", "Лемківські видання", "Театральні імпрези до 1950 року", "Город української культури", тощо.

Рівночасно музей, головно на сторінках бібліографічного журналу "Біблос", подає інформаційний матеріял про те, що музей має у себе, або доповнює те, що йому відомо. Таких дописів було 10. З них важніші "Українська преса до другої світової війни" (177 назв), "Дитячі книжкові видання" (120 назв), "Пластові видання" (80 назв) і т. д.

Музей не замикає дверей для праці нікому і радо допомагає різними інформаціями, головно кореспонденційним шляхом (Укр. Заг. Енцикл. НТШ, УВАНаук в Канаді, д-р Бучинському в Мадриді та іншим). Одним відписує потрібний матеріял, другим робить фотознимки, іншим висилає книжки до використування і т. д.

У короткому часі музей розішле даром усім своїм жертводавцям, українським і американським музеям свої дві публікації: "Українська преса в Клівленді" — відбитка з "Літературної Газети" в Мюнхені і "Пластові видання в Карпатській Україні в роках 1923-1929" (власне видання).

Майже кожного року музей робить прилюдні виставки. Дотепер було їх 5. Більші виставки були творів Т. Г. Шевченка й Івана Франка. Із нагоди століття народження Івана Франка музей для звеличання його заслуг для української культури видав і пустив в обіг 28 травня ц. р. 2 марки, з причіпками, 2 роди блоків і кілька повністок на різних ковертах і листівках.

Марки друковані в трьох красках. На одній марці уміщене погруддя поета, яке є в Городі

СЕРЕД КНИЖОК

Юрій Липа: "КОЗАКИ В МОСКОВІЇ", роман із XVII ст., вид. третє. Париж, 1957 р., ст. 208.

Твір Липи "Козаки в Московії", що саме вийшов третім виданням, належить чи не до найкращих творів цього автора. Автор його — поет, новеліст і публіцист — у цьому романі змальовує нам життя старої Московщини у ряді живих соковитих і не позбавлених своєрідної екзотики сцен. Пізнання того життя особливо важливе саме тепер, коли навіть інтеліґенти народів Заходу почали не тільки вірити московській вигадці начебто всі важливіші винаходи, всі ідеї, яким завдячує свої осяги сучасна культура — були доконані москвинами, але й починають уважати Московщину за неоціненне належно вогнище вищої цивілізації й науки. Українці, найближчі сусіди москвинів, повинні б краще за інших знати правду про Московщину, але й вони встигли призабути багато. Навіть книжку проф. Огієнка "Українська культура", встигли ми ґрунтовно призабути, а в ній автор подавав багато цікавих фактів із культурного життя старої Московії за творами поважних московських учених. Тимчасом власне тепер варт було б собі пригадати не одне з цієї цікавої праці. Хіба ж не варт подумати хочби над листом "тішайшаво" царя Алексєя Міхайловіча до боярина Ордін-Нащокіна, якого син — Воїн, у 1660 році, коли його вислав з дорученнями цар у Ливонію — "своровал" (або як кажеться тепер — "вибрав волю") і... не вернувся на батьківщину.

В тому листі московський цар потішає боярина, який сам боявся смертної кари за згаданий "злочин" сина, пишучи, що син його допустився того "злочину" безперечно під впливом "самого сатани" і "всєх сіл бєсовскіх, ішєдшу злому віхру", який "смятєша воздух аєрний яростним і смрадним дуновєнієм". Тут же цар радить бояринові "промишлять всячєскі, штоб єво поймат прівєсті к нєму і за ето суліть і давать 5, 6 і 10 тисяч рублей, а єслі єво такім образом промишлять нєльзя... то сина єво ізвєсті би там (вбити, замордувати)". Цей лист доводить, що коли й нині стосується москвинами ту ж тактику, то не в самому "большевизмі" тут справа!

Чи знова не варте уваги, як скаржився на неосвіченість московську відомий архієпископ — Ґенадій: "приведуть мені мужика на посвяту, я дам йому читати апостола, а він і ступити не вміє, я дам йому псалтиря, а він і тут насилу бреде. Я його вижену, а на мене за це скаржаться. Земля кажуть такая, не можемо роздобути людини, щоб грамоти шупіла". А в постановах т. зв. "Стоглавава собора" (року 1551) є наказ пильнувати щоб ті хто на священників висвячується бодай читати вміли. Яскраві красномовні факти, подібні до наведених за працею проф. І. Огієнка, пригадуються читачеві самі, коли він, ведений вмілою рукою Ю. Липи, мандрує разом із козаками взагалі по Московщині та приглядається життю в самій Москві. А те життя — не фантазія автора, тільки незнаний нам світ, відтворений ним на підставі поважних праць про ті часи.

Але ще цікавіше закінчення тої книжки. Герої роману "Козаки в Московії" вертаються в Україну саме тоді, коли Великий Гетьман підняв повстання проти Польщі. Головний герой — шляхтич і купець, звик віддавна до шляхетської волі. І ось він у першу хвилину зизом позирає на новий лад, що твориться. Він довго не може погодитися з думкою, що йому, вільній людині, може щось чи хтось не давати "доходити свого права". Тимчасом автор майже епічним стилем змальовує могутність нового володаря, патріотизм його помічників і козацтва та пошану чужинецьких послів, що схиляються перед маєстатом нової держави.

І герой твору захоплюється загальним настроєм, хилить чоло перед величчю гетьмана Богдана і свого народу.

Та не лише герої роману, але й читач відчуває цілим серцем подив і захоплення та чує з глибини віків: "надлюдський голос. То велетенський лев козацький з головою понад хмарами ричав опромінений і роздратований і простягав залізну лапу над своєю багатою землею".

Сьогодні цей твір Ю. Липи всім, особливо ж хворим на комплекс меншевартости — може бути не лише цілющим ліком і не лише дати насолоду, але й скріпити духа та викликати пошану до великих предків, збуджуючи почуття справедливої гордости.

Р. Кіплінґ: МАҮҐЛІ ТА ІНШІ ОПОВІДАННЯ З "КНИГИ ДЖУНҐЛІВ". Вид. "Молодь", Київ, 1956 р., ст. 284, друк. 80.000 примірників, ціна 6 р. 30 к. Це вже третій переклад на українську мову відомої в цілому культурному світі книжки англійського письменника Р. Кіплінґа.

Перший переклад охоплював лише першу частину чудового оповідання "Маүґлі" і виданий був у 1920 році на еміґрації. Другий із черги переклад вийшов у 1929 році накладом "Д. В. У." під назвою "Джунґлі". То була книжка великого формату на досить можливому папері (204 сторінки). Хто був перекладачем — не зазначено, подане лише, що переклад "з англійським оригіналом звірив і средаґував М. Іванов", а малюнки "спеціяльно для українського видання зробив В. Ватаґін". Згадане видання видавці нового видання мусіли мати в руках, бо нове видання має частину ілюстрацій цього ж В. Ватаґіна, решта виконана трьома іншими ілюстраторами-москвинами. В цьому найновішому виданні є, крім Маүґлі, ще чотири оповідання, з яких одне добре відоме молодим читачам та витримало кілька видань українською мовою ("Рікі-Тікі-Таві"). Переклад окремих розділів "Маүґлі" і оповідань були розподілені між трьома перекладачами (В. Прокопчук, Л. Солонько і Гандзюра), а проте новий переклад має спільні прикмети, якими виразно відзначається від попереднього.

Попередній переклад, средаґова-

Української Культури в Клівленді — Архипенка, а на другій нагробник на могилі Личаківського кладовища у Львові, долота С. Литвиненка. На причіпках і на блюку є уривки з "Мойсея" і "Великих роковин". Рисунки виконав Ю. Волянюк із Льорейну.

Якось так випало, що ювілей Івана Франка виданнями поштових марок вшанували чужі (СССР і Румунія) та одинокий музей у Клівленді.

На прикінці заглянули ми до інвентарної книги. Остання позиція є 4706. У 1956 році прибуло 2183 інв. числа, з того 1740 книжок. У музеї особливо багата збірка пресових видань. Усіх назв є около 700. Стало надсилаються газети 92 редакцій з цілого світу. В музею працює 6 осіб. Звичайно всі безплатно. До управи належить основник Л. Бачинський, як керівник, проф. І. Коровицький, проф. М. Ждан і дир. С. Кікта.

Відвідини музею зробило миле враження. Видно працю й добрий розвій. Бажаємо музеєві ще кращого розвою, більшої уваги громадянства для цієї установи та знайти бодай одного мецената, який уможливив би придбати скромний дімок, щоб музей міг розгорнути свою працю. **В. К.**

ний М. Івановим, мав помітну тенденцію використати все багатство українського лексичного матеріялу, аж до діялектизмів включно, українську фразеологію й питому нашій мові складню. Натомість новий переклад вражає не менше виразною тенденцією, як будовою речень, так і лексикою, наблизитися до московської мови. Поруч із тим у новому перекладі помітна тенденція дати більш дослівний переклад оригіналу. Для порівняння подаємо спочатку переклад "нічної пісні в джунґлях" за виданням 1929 року:

"Ніч тихо на землю злетіла...
Всю землю знесилили сни...
Літають самі кажани...
Пора і для нас наступила.
О, звірі, мерщій прокидайтесь,
Бо ніч як стріла пролетить.
Хай кожному з нас пощастить
Нічого в лісах не лякатись."

Переклад 1956 року:

"На крилах у Чіля ніч темна спочила
Кажан виринає з пітьми,
Худобу в хлівах охоплює страх,
Бо вільні до ранку ми.
Роззявивши пащі, крізь темні хащі
Мчимо ми на жертви скон.
І клич наш лунає: — Всім щастя бажаєм,
Хто джунґлів пильнує Закон!"

А ось для порівняння прозовий уривок із видання 1929 р.:

"То був шакал Табакі-Похлібець, що завжди і скрізь жебракував. Вовки в Індії зневажають Табакі за те, що він кожному намагається зробити якусь прикрість, про всіх пускає набілки та їсть усяку нечисть по смітниках."

А ось цей же уривок у перекладі 1956 р.:

"Це був шакал Табакі, Блюдоліз, а вовки Індійських лісів зневажають Табакі: він тільки й знає, що нишпорить скрізь, робить різні капості, розносить плітки та їсть ганчір'я й обрізки шкіри на смітниках коло сіл."

Ужите в першому випадку слово "набілки" — народне і в останньому виданню словника укр. мови Б. Грінченка (1927 року під редакц. акад. С. Єфремова і А. Ніковського) подане в томі III на сторін. 331, з таким прикладом: "Люде вже набілки набили, що Маруся завагітніла". По московськи буде "сплетні", а по польські — "пльоткі". Ужите в перекладі 1956 року слово "Блюдоліз" — московське, пишеться так само, а вимовляється: "блюдоліз". Слова цього у Грінченка немає цілком, а "блюдо" є, він його подає за словником Верхратського і так зветься на західніх землях дерев'яна посудина для бриндзі. Те що москвини звуть "блюдо", по нашому "таріль", а вираз: "абєд із трьох блюд" по нашому "обід із трьох страв". Московське слово "блюдоліз" перекладає відомий словник М. Уманця: "похлібець", "дармоїд". "Капость" — по московськи — "пакость".

Тенденція ж наближення до московської мови у виданню 1956 року виступає на кожному кроці. Замінено навіть загальновідомі й віддавна вживані в літературній мові слова на слова й вислови близькі до московських. Так напр. загальновживане слово "сказився" замінене висловом запозиченим з московського — "захворів на водобоязнь", "прокинувся" на "проснувся", "побивався" на "горював" (по моск. "горєвал"), "схил" на "укос", "запряг" на "упряж", "гострий слух" на "тонкий слух", "харч" на "корм", "каганець" на "світильник", "бляшаний" на "жерстяний" (по моск. "жестяний"), "баня" на "купол", "вибивачка" на "колотушка", "закінчення" на "наконечник", "гаряче" на "жарко", "вішак" на "вішалка", "казяться" на "бісяться", "оповідання" на "розповідь", "приязний" на "дружелюбний", "рисунки" на "картинки", "забезпечений" на "застрахований", "парубок" на "холостяк", "однолітки" на "ровесники", "шатро" на "палатка", "їжатець" на "дикобраз", "набій" на "снаряд" і так без кінця краю!

Майже всі "нові" слова — просто взяті з московської мови. Що найгірше — так це те, що еміґраційні аматори "літературної" мови, замість завдати собі труду і вивчити свою мову та й триматися її — як папуги все те доцільне засмічування нашої мови московськими словами добровільно ширитимуть далі, допомагаючи так Московщині не лише в ділянці культурній, але й політичній! Не треба забувати, що держава, діючи систематично і пляново протягом довгого часу, тепер, коли в її руках школа, преса й видавництва, може зробити надзвичайно багато.

Повертаючи до нововиданого перекладу книжки Кіплінґа, лишається ще відмітити, що оправа, як майже у всіх совєтських "українських" видань, при першій спробі відкрити книжку — тріскає й відривається від книжки.

І. Нечуй-Левицький: ТВОРИ Т. І, Київ, 1955 р. Чи слід нині писати з нагоди появи нового видання творів Нечуя-Левицького?

Нечуй-Левицький має своє усталене місце в нашій літературі і появу кожного нового "нормального" видання його творів слід було б хіба зустрічати з радістю, як доказ того, що бодай на рідних землях українці не втратили зацікавлення до книжки, а зокрема, до класиків нашої літератури. Так і слід було б розглядати появу подібних книжок, коли б не те, що ці твори видані в... УССР! А в УССР кожне нове видання підтверджує, що то справді "країна чудес", що там діються "метаморфози" не менш надзвичайні від Овідієвих!

Ось і в цьому випадку, коли почнем перечитувати хоч би відомий зі шкільної лавки твір "Микола Джеря", твір із яким здавалося б не повинно нічого трапитися, не повинні б статися жодні "перетворення", побачимо, що так не є!

Коли візьмемо в руки той текст, що його свого часу написав Нечуй-Левицький, хоча б у виданню "Універсальної Бібліотеки" в Мюнхені в 1948 році, то напр. на стор. 163-164 прочитаємо:

Старий аж трухлявий **жид,** той самий, що колись брав у заставу одежу старого Джері, як Микола женився, налив Миколі півкварти горілки і трохи не долив.

— Чом же ти не доливаєш вражий сину! — крикнув Микола на **жида.** — Ти думаєш, що я не знаю, скільки ти заробляєш на тих недоливках?

— — — — — — — —

Ой-вей! Де ж пак на сто карбованців...

Жид ще налив півкварти і не долив на цілий палець. Він бачив, що Микола вже був **трохи п'яненький...**

— Доливай, іродова душе! крикнув Микола... Микола вхопив кварту і кинув нею **жидові** в лице... **Жид** прискав як кіт що понюхав перцю.

Потривай же ти, псяві́ро!...

— — — — — — — —

Всі громадські шинки пооднімали **од жидів** і оддали двом чоловікам таки вербовським.

Старий жид уже розплодив у Вербівці ціле жидівське гніздо. Його три сини держали шинки і крамниці, а в кожного сина куйовдилося в хаті ціле гніздо жиденят. Старий жид рвав на собі волосся і проклинав Джерю на всі заставки."

Ми підкреслили слова й речення з якими сталася "метаморфоза", а речення які не підпали зміні — опустили, назначивши крапками. У виданні 1955 року наведений уривок виглядає так:

"Старий аж трухлявий **корчмар,** той самий, що колись брав у заставу одежу...

— Чом же ти не доливаєш вражий сину! — крикнув Микола на **корчмаря.** — Ти думаєш, що я не знаю, скільки ти заробляєш на тих недоливках!

— — — — — — — —

"Ой куди ж пак, на сто карбованців...

Корчмар ще налив півкварти і не долив на цілий палець. Він бачив

що Микола вже був **трохи пяненький...**

"Долнвай-бо, не жартуй лиш зо мною, крикнув Микола... Микола вхопив кварту і кинув нею **корчмареві** в лице... **Корчмар** прискав як кіт, що понюхав перцю.

Постривай же ти!..."

Останній абзац, який не надавався до переробки, — **зник цілком!**

Справа, звичайно, не в жидові і не жиди, лише москвини ведуть на Україні колоніяльну політику, а справа в тому, що твір написаний тим чи іншим старим автором не вільно фальшувати і змінати. Царська московська цензура була в цьому випадкові чесніша: вона усувала небажані їй вислови і дозволяла пропущене місце позначити крапками.

Коли б кожний уряд і кожна держава міняли до вподоби текст, то як би нині мала виглядати Іліяда або твори Горація, коли б над ними по черзі "попрацювали" варвари, араби, інквізиція і колишні "раціоналісти" часів французької революції! Цікаво відмітити, що та ж влада і ті ж видавці **не змінюють** текстів Пушкіна, Державіна чи Жуковського!

Р. Паклен

Проф. Пантелеймон Ковалів. **"До історії активних дієприкметників теперішнього часу в слов'янських мовах,** Мюнхен, 1956, 20 стор.

Названа брошура — відбитка з наукового збірника УВУ в Мюнхені. Її автор, відомий український мовознавець, обговорює долю активних дієприкметників у всіх слов'янських мовах. Найбільше місця відведено московській та українській мовам. Менше — білоруській, польській, чеській та болгарській. Також є кількарядкові згадки про вживання цієї граматичної форми у мовах сербо-хорватській, словацькій, словінській та кашубській.

Виводячи положення дієприкметників із давніх дієслівних основ теперішнього часу з допомогою іменного наростка *-nt, проф. Ковалів подає досить численні висловлювання слов'янських мовознавців про їхні спостереження над цією граматичною формою. Його висновок такий, що в усіх слов'янських народних мовах вживання дієприкметників постійно занепадає. Лише в московській літературній мові, що, як відомо, формувалася під великим впливом церковно-слов'янщини, вживання дієприкметників збереглося. Українська літературна мова вживала дієприкметники в XIV-XVII сторіччях досить інтенсивно. Але що більше просякала народна (розмовна) мова в літературу, то швидше заникали дієприкметники. Тепер вони (напр. **лежачий, сидячий**) сприймаються як звичайні прикметники. Творення нових дієприкметників, напр. **кажучий** або **розмовляючий,** зовсім невластиве українській мові. Ми звичайно вживаємо "Я бачу чоловіка, що розмовляє", а не "Я бачу розмовляючого чоловіка".

Одначе в мові поетичній обмежене вживання активних дієприкметників теперішнього часу, що стоять на межі переходу в прикметники, можливе й потрібне. Напр., якщо речення "взяв палаючий смолоскип" заступити описовим "узяв смолоскип, що палає", то це збіднюватиме нашу мову. Серед сучасних поетів дуже влучно використовує дієприкметники Михайло Орест.

Праця проф. П. Ковальова — цінна й потрібна. Вона варта того, щоб її прочитали не тільки славісти чи україністи, а й письменники та журналісти, що ми гаряче й радимо. З друкарських недоліків праці не можемо не згадати того, що її назву подано в скороченнях ("...тепер. часу в слов'ян. мовах"). Це зовсім недопустиме в наукових творах.

Яр Славутич

ПОПРАВКИ ФРАНКА У ВЛАСНИХ ТЕКСТАХ

Іван Франко в 1887 році надрукував у львівському журналі **"Світ"** (1881 ч.ч. 8-9, 10, 11-12 та 1882 р. ч. 1) свою літературно- критичну студію "Причинки до оцінення поезії Тараса Шевченка II. Темне царство.

Через 33 роки в 1914 році Франко перевидав цю студію окремою книжкою.

Іван Франко. Темне царство. Міжнародня бібліотека ч. 14, Львів 1914.

У передмові до цієї книжки Франко зазначив:

"Передруковуючи цю студію по 33 роках, я поробив у тексті деякі не дуже значні язикові, стилістичні та річеві поправки".

Незвичайно цікаве питання, які саме поправки зробив Франко у своїй праці по упливі 33 років, освітлює п. П. К. у статті "Язикові та стилістичні поправки Ів. Франка в тексті літературно-критичної студії "Темне царство" — уміщеній на сторінках давно знищеного москалями харківського журналу **"Літературний Архів"**, книга перша-друга за 1931 рік (ст. 118-130). Поправки Франка в тексті студії "Темне царство" виписав дбайливою рукою п. П. К. рядок за рядком.

Ці власноручні поправки Франка мають першорядну непроминаючу вагу ще й за наших часів, бо власне таких поправок уперто не хоче робити наша преса та її редактори. Тому слід було б уважно простежити, як Франко по 33 роках виправив свій текст з 1881 р.

В "Літ. Архіві" на ст. 119-126 таких поправок наведено аж 238, які Франко зробив у тексті своєї невеликої книжечки, розміром в один друкований аркуш.

За браком місця наведемо з них лише деякі:

Надруковано 1881 р.:	Виправлено 1914 р.:
В його мислі —	В його думках
намітити —	зазначити
стоїть нагадати —	варт, треба нагадати
високообразованих —	високоосвічених
в прочих науках —	в інших науках
висказувались —	висловлялись
послідне —	останнє
переводились —	перекидалися
замічаємо —	завважуємо
виводів —	висновків
замічу —	зауважу
наболівшу —	наболілу
угнетених —	пригноблених
звісна —	відома
іменно —	власне
заниматися —	займатися
заразом —	разом із тим
серьозним —	поважним
безграничну —	безмежну
відтак —	потім
случаї —	випадки
но —	але
представив —	змалював
условини —	умовини
молитв —	молитов
узлом —	вузлом
фальш —	облуда
неограничений —	необмежений
в більшій степені —	в більшій мірі.

До хиб, яких цілий ряд сучасних нам редакцій ще й досі не перемогли, належить цілий ряд архаїзмів (церковних славізмів) та москалізмів, що їх допускав у своїй мові Франко замолоду в р. 1881, але які він такою певною рукою перекреслив 1914 р., виправив їх на народні слова наприклад: с т о і т ь нагадати, на в а р т нагадати, високо о б р а з о в а н и х на високо о с в і ч е н и х, висказувались на висловлювались, писателі на письменники, ученики на учні, переводити на перекладати, прочі на другі та інше, замічаємо на зауважуємо, виводи на висновки, діло на питання, угнетених на пригноблених, знакомий на знайомий, заниматися на займатися, висказ на вислов, замічає на додає, сейчас на зараз, случай на пригода, неограничений на необмежений, відтак на потім і т.д.

Пасивну форму дієслів Франко виправив на активну: писались або задумувались на писав або задумував писати. Франко робить також поправки щодо вживання дієприкметників: шукаючий ідеалу — він виправив на шукання ідеалу.

Подав **М. Мухин**

НОВІ ПЛАСТИНКИ "ЛОНҐ ПЛЕЙ"

1) "Українські колядки і щедрівки"

2) Концерт церковної музики

наспівані Катедральним Хором УАПЦ Св. Трійці в Нью-Йорку, дириґ. Іван Трухлий.

Ціна одної пластинки $4.95, на провінцію висилаємо поштою. Замовлення і гроші слати на адресу:

M. DENYSIUK

2228 W. Chicago Ave., — Chicago 22, Ill., USA.

Продаж і виявлювання всіх родів фільмів, виконування репродукцій і копій знимок та документів

PHOTO CAMERA SUPPLY

R. LAWRIW

2216 West Chicago Ave. — ARmitage 6-4190

BLACK STEER MEAT MARKET

ВОЛОДИМИРА ШЛАПАКА

в Чікаго

М'ясні продукти

домашнього виробу

европейським способом

Продаж у власних крамницях:

2713 West Division Str.
AL 2-6650

1957 West Chicago Avenue
TA 9-6795

DARC
PHOTO SALON

DARC
PHOTO SALON

DARC
PHOTO SALON

Д А Р К

Модерне фотографічне студіо в Чікаго, славне мистецтвом між своїми й чужими.

2059 W. CHICAGO AVE. CHICAGO, ILL. HAymarket 1-2254

Випродаж! Випродаж!

ВИСОКОЯКІСНИХ ДІЯМАНТІВ

по низьких цінах

і

ШВАЙЦАРСЬКИХ ГОДИННИКІВ

по $9.95

M. J. HARRIS JEWELLERS INC.

1949 West Chicago Avenue — Tel.: SE 3-5755

Експедиційне Бюро

ІВАНА КОВАЛЬЧУКА

висилає пакунки до всіх країв і має на складі великий вибір товарів потрібних до висилки.

World Wide Trading Company

Export — Import

2222 W. Chicago Ave. — Tel.: BR 8-6966

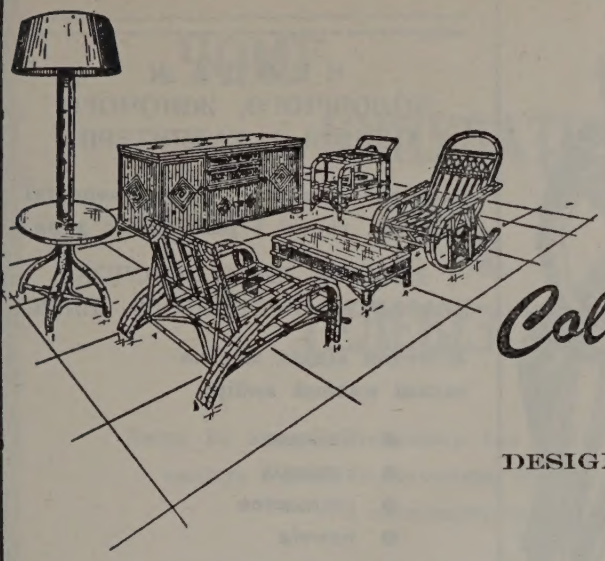

Tel.: GRamercy 7-5284

JOHN DRAGAN

Colihue So-American

Rattan Furniture Mfg. Co.

DESIGNERS AND CREATORS OF SPECIALTIES.

33 ST. MARKS PLACE
NEW YORK 3, N. Y.

НА АМЕРИКАНСЬКОМУ КОНТИНЕНТІ
ПЕРША УКРАЇНСЬКА ФАБРИКА
БАМБУСОВИХ МЕБЛІВ

— — — — виробляє — — — —
меблі до спалень, прийомних кімнат, кухонь, домашні й крамничні буфети, лежаки, лямпи, різні декоративні
— — — — — вироби. — — — — —

Фірма основана і працює від 1950 року в Аргентині.

Від 1956 року веде свій відділ у ЗДА, тепер же відкрила першу фабрику БАМБУСОВИХ ВИРОБІВ У КАНАДІ — ТОРОНТО.

БАМБУСОВІ МЕБЛІ ПРАКТИЧНІ Й ЕСТЕТИЧНІ ВИГЛЯДОМ.

Адреса фабрики в Торонто:

COLIHUE SO-AMERICAN

RATTAN FURNITURE Mfg. CO.

686 RICHMOND ST. WEST
TORONTO 2 B, ONT., CANADA

ПРОДАЖ ЧОЛОВІЧОГО, ЖІНОЧОГО ОДІННЯ І ГАЛЯНТЕРІЇ

Поручає всякого роду чоловічі убрання, готові і роблені до міри.

ВЕЛИКИЙ ВИБІР СОРОЧОК, КРАВАТОК І СПІДНЬОГО БІЛЛЯ.

Жіночий відділ має на складі повний вибір:

- **блюзок**
- **суконок**
- **спідничок**
- **пончіх**
- **торбинок**
- **купелевих костюмів**
- **та всякого роду жіночої галянтерії.**

ЗАГЛЯНЬТЕ ПЕРЕКОНАТИСЯ!

NATIONAL SECURITY BANK OF CHICAGO

1030 WEST CHICAGO AVE.

Він має повне довір'я вкладників і підприємців у Чікаго. Всі його поручають усім, бо знають, що це солідний банк, відомий із усебічних послуг, що їх виявляє однаково великим підприємцям, як і дрібним вкладникам.

Відкрийте собі ощадностеве конто в нашому банку ще сьогодні, а переконаєтеся з власного досвіду, що наш банк справді солідний банк.

Кожної хвилини служимо порадою в усіх фінансових справах.

Ваші конта убезпечені до $10.000.00.

Наш банк відкритий кожного дня в тижні з виїмком неділь і державних свят.

ЦЕ ВАШ БАНК

NATIONAL SECURITY BANK
OF CHICAGO
CHICAGO AND OGDEN AVENUES

ЧОМУ КУПУВАТИ 1/2 ТЕЛЕВІЗОРА?

Якщо Ви купуєте телевізор без UHF, то Ваша приємність і Ваше задоволення не будуть повними, а половинчастими!

НОВИЙ

RCA VICTOR TV

WITH ALL-CHANNEL

UHF-VHF TUNING

Уможливлює Вам кожну телевізійну передачу в крузі свого засягу.

ТЕПЕР ВИ МОЖЕТЕ КУПИТИ ВСЯКИЙ МОДЕЛЬ RCA Victor TV ШАФКОВИЙ, РУЧНИЙ (ПЕРЕНОСНИЙ) ЧИ СТОЛИКОВИЙ З ВІДБОРОМ УСІХ ПЕРЕДАЧ ЗАСЯГУ UHF & VHF!

•

Вже ніколи більше не будете задоволені лише "половиною" TV!
Негайно огляньте новий модель RCA Victor TV вузької будови, з чистим звуком і гострими — наче в дзеркалі — образами!

The Southbridge II (21TC284)
21 цалів в 3-ьох різних кольорах

ALPHA FURNITURE CO.

735 QUEEN ST. WEST — Tel.: EM 3-9637

ОЩАДЖУЙТЕ, АЛЕ ПЕВНО ЩАДІТЬ!

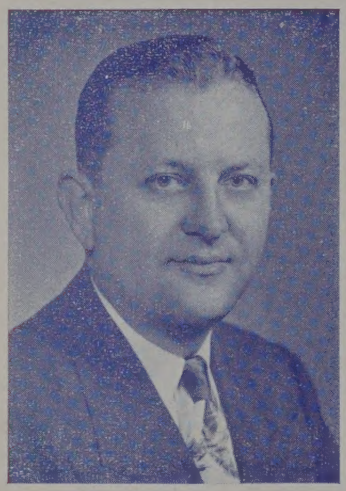

ПЕТРО ПУЦИЛО — екзекутивний директор Спілки ТРАЙДЕНТ у ЧІКАҐО каже:

Є РІЗНИЦЯ ЯК ВИ ЩАДИТЕ — І ДЕ ВИ ЩАДИТЕ.
МАЛО Є ОЩАДНО ЖИТИ І СКЛАДАТИ ГРОШІ,
ТРЕБА ЗАОЩАДЖЕНІ ГРОШІ ВМІТИ ЗАБЕЗПЕЧИТИ
ВІД МОЖЛИВИХ УТРАТ.
ТРЕБА ВМІТИ ЇХ БЕЗПЕЧНО ЗДЕПОНУВАТИ.

Він далі пропонує:

1. Зложіть їх у ТРАЙДЕНТ, який має державне забезпечення на людські ощадності, ознакою чого є цей знак.

FEDERAL SAVINGS AND LOAN INSURANCE CORPORATION — SAFETY OF YOUR SAVINGS — INSURED UP TO $10,000.

2. Зложіть їх у ТРАЙДЕНТ ще й тому, що він є найстаршою того роду нашою установою в Америці, бо заінкорпорований в 1913 році.
3. Зложіть у ТРАЙДЕНТ, який приймає депозити теж поштою з цілої АМЕРИКИ й КАНАДИ і ПЛАТИТЬ 4% ДИВІДЕНДИ ДВА РАЗИ РІЧНО на 30-го квітня і 31-го жовтня. Гроші, здепоновані до 15-го дня в місяці, приносять відсотки вже першого дня цього місяця.

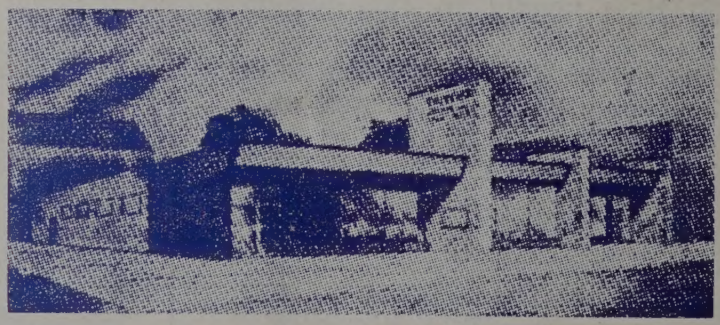

В добі літаків нема різниці, де живете,
ТРАЙДЕНТ є Вашим Сусідом.

TRIDENT -- Saving and Loan Association

1935 West 51st Street CHICAGO 9, ILLINOIS Tel.: PRospect 8-5800